

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

**PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU
V KOMPARACI S KOJENECKÝMI ÚSTAVY V ČR**

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Zvánovcová, PhD.

Autor práce: Jana Dvořáková

Forma studia: Prezenční

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: II.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....
Datum

.....
Podpis studenta

Děkuji především své vedoucí práce Mgr. Veronice Zvánovcové, PhD. za její cenné rady a připomínky, které mi při psaní bakalářské práce poskytla. Dále bych chtěla poděkovat také své rodině, která mě při psaní bakalářské práce podporovala.

Obsah

Úvod.....	6
1 Vývoj dítěte do 3 let věku	9
1.1 Novorozenecké období.....	9
1.2 Kojenecké období.....	10
1.3 Batolecí období.....	11
1.4 Potřeby dítěte.....	12
2 Vymezení základních pojmů.....	15
2.1 Náhradní rodinná péče.....	15
3.1 Osvojení.....	16
2.2 Pěstounská péče.....	16
2.3 Ústavní výchova	17
3 Historie náhradní rodinné péče a ústavní výchovy.....	17
4 Legislativa.....	20
4.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	20
4.2 Zákon o rodině.....	22
4.3 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.....	23
4.4 Úmluva o právech dítěte.....	23
4.5 Listina základních práv a svobod	24
5 Vymezení pěstounské péče na přechodnou dobu.....	24
5.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	25
5.1.1 Účel a důvody pro pěstounskou péči na přechodnou dobu.....	25
5.1.2 Druhy pěstounské péče na přechodnou dobu.....	26
5.1.3 Práva a povinnosti pěstounů na přechodnou dobu.....	26
5.2 Osobnost pěstouna.....	27

5.3	Průběh zprostředkování pěstounské péče nepřechodnou dobu	28
5.4	Financování pěstounské péče na přechodnou dobu.....	29
5.5	Překážky a úskalí pěstounské péče na přechodnou dobu	31
5.6	Pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu	31
6	Vymezení kojeneckých ústavů	33
6.1	Kojenecké ústavy.....	33
6.2	Důvody přijetí do kojeneckého ústavu	33
6.2	Pobyt dítěte v zařízení	34
6.3	Charakteristika personálu	35
6.4	Dopad ústavní výchovy na vývoj dítěte	35
6.5	Propuštění dítěte z kojeneckého ústavu.....	37
7	Diskuse	38
	Závěr.....	42
	Seznam zdrojů	44
	Seznam zkratk	48
	Seznam příloh	49
	Abstrakt	52
	Abstract.....	53

Úvod

Od svého narození je dítě zcela bezbranné a závislé na druhých lidech, kteří se o něj starají a saturují mu jeho základní životní potřeby, ve většině případů mu tyto potřeby zajišťuje matka a otec. Dítě by mělo vyrůstat v harmonickém rodinném prostředí, kde dochází k bezpodmínečnému přijetí dítěte ze strany rodičů, utváří se zde pocit jistoty a důvěry. Dítě se postupně učí nápodobě, oba rodiče jsou pro něho vzorem mužské a ženské role, ale i mezilidských vztahů. Rodiče dítěti projevují svou lásku a ochranu, kterou potřebuje. Avšak mnoho dětí bohužel takové štěstí nemá a nemohou vyrůstat v harmonickém rodinném prostředí, kde jsou obklopeny lidmi, kteří je mají rádi, přijímají je takové, jaké jsou a dávají jim pocit jistoty a bezpečí, který tolik potřebují. Jejich biologičtí rodiče se o ně nemohou nebo nechtějí z nějakého důvodu starat a jejich výchovu přenechávají na ústavních institucích. Někteří biologičtí rodiče se o děti mnohdy špatně starají a ubližují jim, například proto, že dítě bylo nechtěné a rodiče mu to dávají najevo tím, že ho psychicky nebo fyzicky týrají. Děti si poté mohou nést trauma z tohoto období do dalších let. Děti, o které se rodiče nestarají, následně odcházejí buď do náhradní rodinné péče, nebo do ústavní výchovy. Zpravidla se dává přednost náhradní rodinné péči, která by měla dítěti nahradit rodinné prostředí.¹

Náhradní rodinná péče rozlišuje 2 základní formy: osvojení a pěstounskou péči. Bezdětní lidé si většinou vybírají formu osvojení, protože mají vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako biologičtí rodiče na rozdíl od pěstounské péče, kdy dítě není právně volné a nemůže být adoptováno, protože biologičtí rodiče například nesouhlasí s adopcí. Pěstouni se o dítě starají a vychovávají ho, ale uvědomují si, že dítě své biologické rodiče už má a pěstouni s nimi spolupracují v záležitostech týkajících se dítěte. Do pěstounské péče odcházejí především děti, které mají nějaký handicap, může být například zdravotní nebo rasový. Děti, které nemají tolik štěstí a nedostanou se do náhradní rodinné péče, směřují do zařízení ústavní výchovy, kde je mnoho dětí a zaměstnanci nemají bohužel tolik času věnovat se každému dítěti individuálně. V zařízení ústavní výchovy by dítě mělo být pouze určitý čas. Čím déle v zařízení setrvává, tím více si později ponese negativní důsledky do budoucnosti.²

¹Srov. KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2004. ISBN 80-7178-957-7, s. 11-25.

²Srov. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3, s. 13-18.

Téma bakalářské práce bylo zvoleno ze dvou důvodů. Prvním důvodem bylo, že toto téma je hodně diskutované v médiích, protože se v posledních několika letech mluví o zrušení kojeneckých ústavů, které má nahradit právě institut pěstounské péče na přechodnou dobu, a proto mne to velmi zaujalo. A druhým důvodem bylo, že jsem se s problematikou rané ústavní výchovy setkala již v minulosti, protože jsem absolvovala praxi v kojeneckém ústavu, kde jsem pomáhala zdravotní sestře s péčí o kojence.

Bakalářská práce se soustředí zejména na formu pěstounské péče na přechodnou dobu, která v České republice není zatím tolik rozšířená, protože se jedná o poměrně nový fenomén, který je v zákoně č. 359/1999 Sb. uveden od roku 2006. Dále se bakalářská práce soustředí na vymezení kojeneckých ústavů, protože do budoucna má dojít k jejich nahrazení institutem pěstounské péče na přechodnou dobu.

Cílem bakalářské práce je na základě studia odborné literatury představit systém pěstounské péče na přechodnou dobu v komparaci se systémem kojeneckých ústavů a zjistit, jaký typ péče o dítě je přínosnější pro dítě a pro stát.

K naplnění cíle byl využit kvalitativní výzkum formou sekundární analýzy dat. Cílem výzkumu je zjistit na základě výzkumných otázek, jaký typ péče o dítě je přínosnější. K naplnění cíle jsem si zvolila 2 výzkumné otázky:

- Jaký typ péče je pro dítě přínosnější z hlediska základních potřeb?
- Jaký typ péče je přínosnější pro stát z hlediska finančních nákladů a personálního zajištění?

Bakalářská práce se skládá ze sedmi kapitol – první kapitola je zaměřená na vývoj dítěte od narození do tří let věku dítěte a jeho potřeby v tomto období, další kapitola se zabývá vymezením několika základních pojmů, mezi které patří náhradní rodinná péče nebo ústavní výchova. Třetí kapitola je zaměřená na historii pěstounské péče a ústavní výchovy, čtvrtou kapitolou je legislativa, která obsahuje důležité právní normy, které se váží k této problematice, pátá kapitola vymezuje pěstounskou péči na přechodnou dobu. V této kapitole je dále zařazena definice pěstounské péče na přechodnou dobu, účel a důvody pěstounské péče na přechodnou dobu, druhy pěstounské péče na přechodnou dobu, práva a povinnosti pěstounů, jaká je osobnost pěstouna, jak probíhá zprostředkování a financování pěstounské péče na přechodnou dobu, možná úskalí pěstounské péče na přechodnou dobu, pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu. Šestá kapitola vymezuje kojenecké ústavy, v této kapitole je

zařazena definice kojeneckých ústavů, důvody pro přijetí do kojeneckého ústavu, pobyt dítěte v kojeneckém ústavu, personál kojeneckého ústavu, dopad ústavní výchovy na vývoj dítěte, kdy je dítě propuštěno z kojeneckého ústavu. Poslední kapitolou je diskuse v rámci komparace odborné literatury nad výzkumnými otázkami.

Bakalářská práce je zpracována formou sekundární analýzy dat a čerpá z monografií, odborných časopisů a článků, zákonů a internetových odborných zdrojů. Největší oporou při sestavení práce mi byly knihy od Zdeňka Matějčka – Osvojení a pěstounská péče z roku 2002, Náhradní rodinná péče z roku 1999, a dále také knihy od Kovaříka – Náhradní rodinná péče v praxi z roku 2004 a Nožířové – Náhradní rodinná péče z roku 2012, protože tyto knihy uceleně představují problematiku náhradní rodinné péče, kterou jsem musela pro svou práci podrobně prostudovat, abych rozuměla celé této problematice, a tak mohla kvalitně sestavit obsah práce a dokázala kvalitně diskutovat nad stanoveným cílem.

1 Vývoj dítěte do 3 let věku

Tato kapitola se zabývá třemi fázemi raného vývoje dítěte – novorozeneckým, kojeneckým a batolecím obdobím, kdy si dítě vytváří vztah k druhým lidem, především k matce. Se všemi těmito fázemi výrazně souvisejí potřeby dítěte, které jsou rozděleny do 4 skupin na biologické, sociální, vývojové a psychické. Naplnění těchto potřeb je velice důležité, aby mohlo dítě přejít do dalších vývojových fází. Raná vývojová období jsou pro dítě stěžejní, protože dochází k vytváření vztahu k pečující osobě, nejčastěji k matce. Pokud se tento vztah nevytvoří, dítě si může nést negativní důsledky do budoucna.³

1.1 Novorozenecké období

Toto období trvá od narození do prvního měsíce dítěte. Již v prenatálním období dochází k rozvoji všech smyslů. Novorozenec většinu času prospí. Od narození již ovládá základní vrozené reflexy, mezi které patří sací, polykací, úchopový, škytací, kašlací, zívací, pátrací, úlekový, vyměšovací, tonický šíjový reflex – to je poloha, kterou zaujímá v bdělém stavu a připomíná obranný postoj, a další. Zatím však ještě nerozlišuje, co se děje v něm a co mimo něj. Zaměřuje se především na uspokojování svých základních biologických potřeb. Dítě je na rozdíl od ostatních živočichů dlouhou dobu plně závislé na péči matky nebo jiné pečující osoby. Bez jejich péče není schopno samo přežít.⁴

Hlavním vývojovým úkolem dítěte v tomto období je přejít ze stabilního prostředí, které mělo stálou teplotu a tlumilo zvuky i doteky, do světa nových podnětů, se kterými se musí postupně vyrovnávat, aby mohlo fungovat nezávisle na ostatních. Jedná se o adaptační období, jedinec se přizpůsobuje novému prostředí. Porod je pro dítě velká zátěž, protože už není součástí matky, musí dýchat a udržovat tělesnou teplotu samo, proto by měl být co nejvíce šetrný k dítěti i matce.⁵ Porodníci doporučují novorozené dítě položit matce na břicho s ještě pulzující pupeční šňůrou, dítě vyhledává prs a saje. Matka dítě intenzivně hladí, kolíbá, dochází k dotekové stimulaci dítěte.⁶ V tomto období dochází mezi dítětem a matkou k připoutání, matka i dítě jsou ve vzájemném

³Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0, s. 43-71.

⁴Srov. KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*, s. 33-35.

⁵Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0, s. 27-28.

⁶Srov. tamtéž, s. 27-28.

blízkém fyzickém i emočním kontaktu. Matka se snaží vnímat potřeby, které dítě má, a uspokojovat je. Tento vztah vzniká krátce po narození a zakládá další sociální vztahy.⁷

1.2 Kojenecké období

Toto období trvá od dvou měsíců do jednoho roku dítěte. Dochází k mnoha výrazným změnám ve vývoji dítěte. Toto období je také nazýváno nejdelším rokem, protože v jednom roce dítěte se toho hodně změní. Rozvíjí se základní smysly, dítě vnímá především ústy, prozkoumává jimi okolní svět, kojeneček pomocí úst sají mateřské mléko a v tomto období mu začínají růst zuby, a tak se v oblasti ústní dutiny potýká s nespokojeností, růst zubů mu působí bolest.⁸ Velice významnou úlohu představuje vizuální vnímání, dítě se pomocí zraku seznamuje se svým okolím. Dítě již dokáže ovládat oči a ruce, rozvíjí se klíšťový úchop, dítě dává malé předměty mezi palec a ukazovák. Dále se velice významně rozvíjí sluchové vnímání, které je předpokladem rozvoje řeči. Dítě si pobrukuje a mezi šestým a osmým měsícem už žvatlá, vytváří hotové slabiky.⁹ Koncem prvního roku už děti začínají říkat první slova s nějakým významem, avšak děti rozumějí řeči již dříve okolo 8. měsíce, např. slovíčka ne, nesmíš, vlastní jméno. Řeč se rozvíjí v souvislosti s dostatečnou stimulací od matky, a pokud má možnost slyšet v dostatečné míře mluvený projev. Zpočátku dítě nedělá rozdíly mezi lidmi a věcmi, nemá vytvořené citové vztahy k lidem, k jejich vytvoření dochází v průběhu socializace. Okolo třetího měsíce můžeme u dítěte pozorovat, že se usmívá. Nejedná se o náhodný projev uspokojení v nějaké situaci, ale má určitý význam, někdy se označuje jako sociální úsměv, dítě se usmívá na každou lidskou tvář. V tomto období se rozvíjí vztah dítěte s matkou. M. Mahlerová rozlišuje několik fází. První symbiotická fáze je mezi třetím a šestým měsícem, dítě navazuje úzké spojení s matkou. Symbiotická vazba s matkou představuje základ pocitu jistoty a je předpokladem jeho osamostatňování. Mezi šestým a devátým měsícem dítě rozlišuje známé a neznámé lidi. Dítě má k cizím lidem určitý odstup, může z nich mít dokonce i strach.¹⁰ Strach z neznámých lidí se projevuje přibližně v osmém měsíci. Dítě vyžaduje, aby matka byla neustále v dohledu, dodává mu pocit jistoty a bezpečí. V tomto období se u dítěte objevuje separační úzkost v případě, že matka odejde od dítěte. Matka se stává nejdůležitějším sociálním objektem. Dítě si postupně začíná uvědomovat samostatnost,

⁷Srov. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9, s. 68-70.

⁸Srov. KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. s. 35-36.

⁹Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7, s. 75-99.

¹⁰Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*, s. 43-71.

chápe, že nejsou s matkou jeden člověk, dovede rozlišovat mezi vlastními pocity, rozlišuje mezi tím, co pochází od něj a co zvnějšku.¹¹ V tomto období má kojenec za úkol získat základní důvěru v okolní svět. Je to velice složitý proces, protože kojenec kromě příjemných pocitů zažívá i zklamání. Po upevnění základní důvěry dochází k obnovení předchozí pohody, kterou kojenci poskytuje matka.¹²

1.3 Batolecí období

Toto období se uvádí od jednoho do tří let věku dítěte. Dochází v něm k rychlému rozvoji motoriky, pohyblivosti a řeči. Někdy o něm mluvíme jako o autonomním období, batole začíná usilovat o osamostatnění. Dítě má za úkol dosáhnout důvěry v sebe sama a své schopnosti.¹³ Osvojuje si společenské a hygienické návyky, je schopno ovládat samo vyměšování, učí se chodit na nočník, dále se dítě učí pít samo z hrnečku a jíst lžičkou, při oblékání je však potřeba mu ještě pomáhat.¹⁴ U dítěte dochází dále k pokroku v hrubé a jemné motorice. Okolo prvního roku už dítě dělá první krůčky, postupně už začíná chodit samostatně, ale chůze je ještě nejistá, často padá. Zhruba kolem dvou let již dovede utíkat a ani nepadá, dokáže se pohybovat i při nerovnostech terénu, např. překračuje práh, postupně zvládá i chůzi do schodů bez přidržování. Dítě už také skáče i z malé výšky.¹⁵ Dítě dělá velké pokroky i v pohybových aktivitách, začíná se učit jezdit na tříkolce, skáče střídavě na jedné nebo druhé noze. Rozvijí se hra s míčem, hází s ním, kope do něj.¹⁶ V oblasti jemné motoriky dítě umí uchopit i drobné předměty a dokáže je cíleně a vědomě upustit na dané místo, dítě například staví dvě kostky na sebe. Kolem dvou let dítě již umí kostky skládat do svislé i vodorovné polohy. Kolem tří let již dítě dokáže navlékat korálky na řetízek.¹⁷ V tomto období se také mění celkový režim dne dítěte, nemá už takovou potřebu spánku jako v předešlých stádiích. Piaget nazval toto období symbolické, předpojmové myšlení. Znamená to, že dítě si umí představit nějaký objekt, aniž by ho muselo vidět. Dítě rozumí většímu počtu slov a více je užívá, ale ještě nedokáže rozlišit mezi jeden, někteří a všichni. Dítě se učí nápodobou. Když například kolem dítěte běží pes,

¹¹Srov. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4, s. 56-57.

¹²Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, s. 75-99.

¹³Srov. KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*, s. 43.

¹⁴Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 184 s. ISBN 80-247-0870-1, s. 93-99.

¹⁵Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, s. 69-72.

¹⁶Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, s. 96-97.

¹⁷Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, s. 69-72.

tak už automaticky udělá „haf“, protože toto slovo má spojené se slovem pes například od své matky. Do dvou let o sobě dítě mluví ve třetí osobě. Kolem třetího roku už začíná používat slovo já.¹⁸ Identifikace dítěte souvisí s procesem autonomie, souvisí s potřebou sebeprosazení, může být charakterizována negativismem. V této fázi dochází také k socializačnímu rozvoji. Socializace probíhá v rámci rodiny. Batole získává vědomí rodinné identity. Je pro něj důležité i teritorium domova. Toto místo dobře zná a cítí se zde bezpečně. Dochází i ke změně chování k cizím lidem, už se jich většinou nebojí. Postupně navazuje vztahy s vrstevníky. Mění se také vztah s matkou, dítě se postupně odpoutává z těsné vázanosti s matkou. Mahlerová období kolem tří let nazývá individuace. Děti dobře snášejí přiměřeně dlouhé separace např. při návštěvě předškolních zařízení. Postupně se také rozvíjí vztah dítěte a otce, podporují své děti v rozvoji genderové identity a v rozvoji samostatnosti, kladou větší důraz na dodržování požadavků.¹⁹

Vývojová psychologie ukazuje, že ve všech vývojových obdobích je velice důležitý vztah dítěte s matkou, který se utváří již v průběhu těhotenství, na základě tohoto vztahu si dítě vytváří další citové vztahy. Pokud si dítě v raném stádiu nevytvoří potřebný citový vztah s matkou nebo s pečující osobou, může to mít negativní důsledky do budoucna.²⁰

1.4 Potřeby dítěte

Dunovský říká, že potřeby v životě člověka se z hlediska různých fází vývoje mění, avšak některé potřeby jsou základní a trvalé a vyžadují plné uspokojení, aby nedošlo k narušení vývoje dítěte. Každý člověk se rodí zcela bezmocný, a tak je dlouho závislý na péči druhých lidí. Pečující osoba by měla vnímat a citlivě rozumět základním potřebám dítěte. Mezi primární potřebu dítěte patří potřeba dobře se narodit. Dítě by mělo být vítané a chtěné. Matějček říká, že děti potřebují vztah a mít v tomto vztahu pocit jistoty a bezpečí. Podle něj je důležitější psychologické rodičovství než biologické, protože mezi dítětem a pečující osobou vzniká vnitřní, psychické a citové přijetí dítěte.²¹ Pokud jsou zabezpečeny základní potřeby dítěte, může být rozvíjena výchova, zaměřuje se na uspokojení psychologických a sociálních potřeb,

¹⁸Srov. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*, s. 58-66.

¹⁹Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*, s. 149-154.

²⁰Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, s. 85-86.

²¹Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-853-8, s. 9-15.

je nadřazená péči. V péči se jedná především o uspokojení základních biologických potřeb, je spíše jednosměrná, poskytuje ji pečující osoba dítěti.²² Potřeby můžeme dělit na:

a) Základní biologické potřeby

Zahrnujeme sem především potřebu kojení. Dále sem řadíme základní hygienické požadavky – dostatek tepla, čistoty, potřebu obranyschopnosti. Řadíme sem také stimulaci – pomocí adekvátních stimulů se rozvíjejí funkce organismu v oblasti nervové soustavy.²³

b) Základní sociální potřeby

Tyto potřeby jsou mnohdy spojovány s psychickými potřebami. Na základě uspokojení základních sociálních potřeb se může uskutečnit optimální socializace. Mezi sociální potřeby patří potřeba lásky a bezpečí, potřeba přijetí dítěte a identifikace s dítětem.²⁴

c) Základní vývojové potřeby

Potřeby člověka se mění z hlediska jeho vývoje. Jedinec se vyvíjí na základě potřeb, které ho nutí k určitým činnostem, motivují ho k aktivitám. Vývojové potřeby jsou závislé na uspokojení všech základních potřeb, jsou dlouhodobé.²⁵ D. BoydenPesso a A. Pesso vytvořili 5 vývojových potřeb:

1. Potřeba místa – každé dítě potřebuje mít pocit, že patří do rodiny, že je očekávané a chtěné. Každý člověk potřebuje své místo, kde bude mít soukromí a nebude narušováno. Pokud je tato potřeba uspokojována, člověk v pozdějším věku cítí, že je v určitém místě doma.
2. Potřeba podpory – Tato potřeba vyjadřuje, že dítě musí vnímat, že je v jeho blízkosti někdo, o koho se může opřít. Tito lidé dokážou v dospělosti poskytnout oporu druhým lidem.²⁶

²²Srov. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5, s. 23-30.

²³Srov. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*, s. 49-53.

²⁴Srov. tamtéž, s. 49-53.

²⁵Srov. tamtéž, s. 49-53.

²⁶Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*. 1. vyd. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2011. 117 s. ISBN 978-80-7464-017-9, s. 10-12.

3. Potřeba ochrany a bezpečí – tato potřeba se vyvíjí již v děloze matky a po narození ji dítě potřebuje také cítit. Pokud se mu dostávalo v dětství ochrany a bezpečí, v dalším vývoji se bude cítit také bezpečně bez pocitu ohrožení.
4. Potřeba péče – Tato potřeba znamená, že dítě má přiměřeně uspokojovány biologické, psychické a sociální potřeby. Když je o dítě dobře pečováno, necítí pocit prázdnoty.
5. Potřeba limitu – Hranice dítěti udávají, co si může dovolit a co už je zakázáno, ukazují nám, kam dosahuje vliv jednoho člověka a začíná vliv druhého člověka.²⁷

d) Základní psychické potřeby

Matějček vyčlenil 5 základních psychických potřeb dítěte, které by měly být uspokojeny, aby mohlo dítě přejít zdárně do další vývojové fáze.

1. Potřeba určitého množství, kvality proměnlivosti vnějších podnětů - Je velice důležité, aby dítě mělo dost podnětů, aby byl uspokojován jeho zájem o lidský svět a aktivita organismu byla na přiměřené úrovni.
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech - Někdy ji také nazýváme smysluplný svět. Při naplnění této potřeby se z podnětů, které k nám přicházejí, stávají zkušenosti, poznatky. Díky soužití s dítětem se stáváme zkušenějšími. Dítě přináší rodičům směr a smysl. Jedná se o základní potřebu umožňující učení.²⁸
3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, především vztahu s matkou - Uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a stává se podmínkou pro vnitřní uspořádání jeho osobnosti.
4. Potřeba identity tj. společenského uplatnění a společenské hodnoty - Dítě získává vědomí vlastního já. Na základě toho si dítě osvojuje užitečné sociální role a hodnotné cíle životního snažení.²⁹
5. Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy - Je to potřeba, která náleží pouze člověku, někdy se označuje jako existenciální. Člověk při jejím

²⁷Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*, s. 10-12.

²⁸Srov. MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*, s. 56-58.

²⁹Srov. tamtéž, s. 56-58.

naplnění prožívá uspokojivé prožívání osobního života. Pokud máme děti, stále něco plánujeme, na něco se těšíme, zaměřujeme se na budoucnost.³⁰

Matějček uvádí psychické potřeby podle pořadí od těch nejjobecnějších, které můžeme najít v celé živočišné říši, až po specificky lidské, mezi které patří potřeba otevřené budoucnosti. Pro zdárný vývoj dítěte je důležité, aby mělo uspokojeny všechny druhy potřeb. Nejprve musí být uspokojeny základní potřeby, aby na ně mohly navázat další.³¹ Pokud nejsou tyto potřeby uspokojeny, mohou se v průběhu vývoje u dítěte objevit různé poruchy např. psychická deprivace: „*Stav, kdy člověk dlouhodobě nemá dostatečnou příležitost k uspokojení některé ze svých základních psychických potřeb.*“³² Bittner uvádí, že pro dítě raného věku je nejdůležitější, aby mělo uspokojeny základní potřeby. „*Dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji především lásku, vřelost, přijetí a citovou podporu.*“³³

2 Vymezení základních pojmů

Tato kapitola se zabývá vymezením základních pojmů – náhradní rodinná péče a ústavní výchova. V náhradní rodinné péči se zaměřím především na osvojení a pěstounskou péči. Tato kapitola byla zařazena do bakalářské práce, protože se domnívám, že je důležité rozlišit si pojmy týkající se následující problematiky k dalšímu pochopení textu. Náhradní rodinná péče i ústavní výchova patří pod zastřešující pojem náhradní výchova. (viz příloha č. 1 – *Přehled rodinných a institucionálních forem náhradní výchovy*)

2.1 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče (dále jen NRP) dle Bubleové je definována jako „*Forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“³⁴ NRP se zaměřuje na zájem a blaho dítěte. Umožňuje dítěti, které nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, aby se dostalo do prostředí, které se nejvíce podobá přirozenému prostředí rodiny a kde mu pečující osoba poskytuje

³⁰Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, s. 30.

³¹Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*, s. 37-39.

³²LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5, s. 21.

³³BITTNER, Petr a Jana HAVIGEROVÁ a kol. *Děti z ústavů: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2, s. 57.

³⁴BUBLEOVÁ, Veduna a Lucie BENEŠOVÁ. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001, s. 4.

individuální péči.³⁵ Nožířová uvádí, že rodina je pro dítě nezastupitelná, a pokud z nějakého důvodu dojde k tomu, že nefunguje tak, jak má a nemůže dítěti péči zabezpečit, je pro dítě vhodnější nějaký typ náhradní rodinné péče, do které je řazeno osvojení, pěstounská péče, poručnictví, svěření do péče jiné fyzické osobě než rodiče, zařízení pro výkon pěstounské péče.³⁶

3.1 Osvojení

Slovník sociální práce definuje osvojení jako poměr mezi dospělým osvojitelem a nezletilým osvojencem, mezi nimiž je přiměřený věkový rozdíl. Osvojitel má k dítěti stejná práva a povinnosti jako biologický rodič, zanikají práva a povinnosti mezi dítětem a jeho biologickou rodinou. Osvojitelé jsou uvedeni v rodném listu dítěte. O osvojení rozhoduje soud.³⁷ Osvojitelé mohou dítě osvojit, pokud je dítě právně volné a biologičtí rodiče dali souhlas s osvojením. Děti do osvojení si většinou berou bezdětné páry, které nemohou mít vlastní dítě, motivací je tedy touha po dítěti.³⁸ Rozlišujeme dva typy osvojení: zrušitelné – osvojitelé nejsou zapsáni v rodném listě dítěte, mohou osvojení ze závažných důvodů zrušit. Nezrušitelné osvojení – osvojitelé jsou již zapsáni v rodném listě dítěte. Osvojitelé mohou nezrušitelně osvojit dítě starší 1 roku. Nemohou ho zrušit.³⁹

2.2 Pěstounská péče

*„Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“*⁴⁰ Na rozdíl od adopce mezi pěstounem a dítětem nevzniká příbuzenský vztah, dítěti zůstává příjmení po biologických rodičích. Pěstoun dítě zastupuje v běžných záležitostech, nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. O pěstounské péči rozhoduje soud, zaniká zletilostí dítěte. Do pěstounské péče směřují děti, které nejsou právně volné, protože nemají vytvořené vhodné rodinné prostředí a rodiče nechtějí dát souhlas s adopcí. Motivací pro pěstounskou péči je pomoci opuštěným dětem. Pěstouni mají nárok na pět dávek – příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek

³⁵Srov. SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. 2.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1, s. 47.

³⁶Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*, s. 5.

³⁷Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0, s. 138-139.

³⁸Srov. ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9. s. 17-18.

³⁹Srov. BUBLEOVÁ, Veduna a Lucie BENEŠOVÁ. *Hledáme nové rodiče*, s. 6.

⁴⁰MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*, s. 16.

při převzetí dítěte, odměnu pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče. Rozlišujeme individuální pěstounskou péči, která probíhá v běžném rodinném prostředí, a skupinovou pěstounskou péči, která probíhá v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.⁴¹ Velmi častým typem pěstounské péče je příbuzenská pěstounská péče, což znamená, že biologičtí rodiče nejsou schopni se o dítě postarat a mají rodiče, kteří se o vnouče chtějí postarat. Pak si mohou prarodiče požádat o pěstounskou péči. Od roku 2006 se začíná rozvíjet další forma pěstounské péče – pěstounská péče na přechodnou dobu⁴², kterou se budu zabývat v dalších kapitolách.

2.3 Ústavní výchova

*„Jde o opatření navržené orgánem sociálně-právní ochrany dětí a schválené soudem. Uplatňuje se v případech, kdy rodina o dítě není schopna nebo ochotna náležitě pečovat a výchovu dítěte nelze zajistit jiným přiměřeným způsobem.“*⁴³ Ústavní výchova trvá do 18 let, maximálně do 19 let. Rozhoduje o ní soud, může ji zrušit, pokud pominuly důvody k jejímu nařízení nebo pokud je dítěti zajištěna NRP. Účelem ústavní výchovy je na určitý čas oddělit dítě z rozvráceného rodinného prostředí, snaží se mu upravit jeho normy a postoje. Také mu poskytuje určitý druh jistoty, pokud například dítě bylo několikrát navraceno z náhradní rodinné péče. Avšak čím déle trvá, tím se zvyšují negativní dopady této péče. Hlavní nevýhodou ústavní výchovy je, že dítě si nemůže vytvořit trvalou citovou vazbu k vychovateli, protože vychovatel má na starosti více dětí a nemůže se věnovat každému dítěti individuálně.⁴⁴

3 Historie náhradní rodinné péče a ústavní výchovy

Tato kapitola se zabývá tím, jak se vyvíjela náhradní rodinná péče a ústavní výchova v jednotlivých historických obdobích – ve starověku, středověku, novověku, ve 20. století. Následující kapitolu zahrnuji do práce, protože jsem přesvědčena o tom, že historický exkurz je velmi důležitý pro pochopení současného konceptu náhradní rodinné péče a ústavní výchovy.

⁴¹Srov. BUBLEOVÁ, Veduna a Lucie BENEŠOVÁ. *Hledáme nové rodiče*, s. 8.

⁴²Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-8613191-7, s. 15-19.

⁴³MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*, s. 253.

⁴⁴Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7, s. 414.

Ve starověkém Římě dítě nemělo takovou hodnotu jako dospělý jedinec. Pokud se narodilo postižené dítě, bylo usmrceno, rodina odkládala své děti, když jich měla už hodně. Nezletilé dítě si mohli osvojit pouze muži, ale nemohli si osvojit své nemanželské dítě. Hlavní důraz se kladl na zájem osvojitele, osvojování se praktikovalo především ve vyšších společenských kruzích, aby došlo k zachování rodového jména a majetku. Spolu s osvojením se v této době rozvíjí také institut pěstounské péče, který měl podobu placených kojných. Ve středověku se zakládají první sirotčince. Stále platí institut kojných, které měly u sebe dítě do šesti let, a poté se vracelo do původní rodiny.⁴⁵ Dochází k přesné formulaci zásad pro pěstounky, které si dítě braly do své péče, měly mít ověření způsobilosti od obecního nebo farního úřadu a potvrzení obvodním lékařem. Lékař zjišťoval způsobilost rodiny, způsobilost pěstounky ke kojení a způsobilost bydlení. Obecní úřad také zjišťoval, zda má rodina také jiné příjmy než jen za péči o dítě. Pěstounky byly většinou vybírány z chudších poměrů, za péči o dítě byly placeny. V prvním roce věku dítěte dostávaly šest zlatých, v druhém roce čtyři zlaté a od třetího roku tři zlaté. Výplata dávky se snižovala se zvyšujícím se věkem dítěte. Pěstounky finanční odměnu dostávaly na základě potvrzení faráře o zdravotním stavu dítěte, že dítě stále žije. Poté, co dítě dosáhlo věku 6 let, si ho mohly pěstounky nechat i nadále, avšak bez nároku na finanční odměnu, nebo ho vrátily zpátky do nalezince. Prvním sirotčincem u nás byl Vlašský špitál, který byl založen v 16. století v Praze.⁴⁶ Avšak v této době mnoho dětí v ústavech umíralo v důsledku špatné hygieny, nedostatečné výživy, různých nemocí, ale především kvůli psychickému strádání. V novověku se objevují i první hlasy proti ústavní výchově. Například Jean Jacques Rousseau vyzdvihuje význam individuální péče v rodině nebo její přiměřenou náhradu a říká, že nahradit dětem rodinu je povinností společnosti. V roce 1868 byl vydán zemský zákon chudinský, který říká, že opuštěným a osiřelým dětem by měla být poskytnuta chudinská péče v rámci domovských obcí.⁴⁷

Na počátku 20. století byla vytvořena Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě, nabízela řešení osiřelým dětem v období 1. světové války. V roce 1922 vznikl první kojenecký ústav v Krči, děti byly přijímány na základě svého

⁴⁵Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*, s. 27-37.

⁴⁶Srov. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-1788-3, s. 10-23.

⁴⁷Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*, s. 27-37.

osiření a především zdravotního stavu.⁴⁸ Dále docházelo ke vzniku čtyř forem pěstounské péče: pěstounská péče nalezenecká, která následovala po pobytu v nalezinci nebo sirotčinci, dítě bylo předáno do pěstounské péče nejčastěji manželům nejdříve do svých deseti let, později do šestnácti let a poté se do ústavu znovu vracelo. Dalším typem byla pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež – sociální pracovníci vybírali pro dítě vhodné pěstouny, kteří byli mravně bezúhonní se stálým zaměstnáním, psychicky a fyzicky zdraví. Třetím typem byla pěstounská péče v koloniích – kolonie byly zakládány v nějaké obci, sociální pracovníci našli vhodné rodiny, které přijali děti do pěstounské péče. Posledním typem byla pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny. Tento typ péče později nahradila pěstounská péče příbuzenská, děti byly nejčastěji svěřovány prarodičům.⁴⁹ Na rozdíl od starověku se v tomto období stává nejdůležitějším zájmem zájem dítěte. V průběhu tohoto období dochází ke specializaci sociální práce. Po 2. světové válce se klade důraz na kolektivní péči před individuální náhradní péčí, v roce 1950 dochází dokonce ke zrušení pěstounské péče. Změnu vnímání přinesl až zákon o rodině, který je platný dodnes. Přinesl novou perspektivu pro adopci a pěstounskou péči.⁵⁰ V roce 1989 se ustanovila Úmluva o právech dítěte, která zdůrazňuje zájem dítěte. Během 20. století prodělaly právní předpisy mnoho změn.⁵¹

Z předešlé kapitoly o historii vyplývá, že v minulosti bylo mnoho nechtěných dětí odkládáno a dáváno do sirotčinců, kde bohužel hodně dětí také umíralo. Lepším řešením pro nechtěné děti byla adopce nebo pěstounská péče, ale dříve například pěstouni přijímali do své péče děti, protože za ně dostávali finanční odměnu nebo děti brali jako levnou pracovní sílu. Naopak dnes patří mezi hlavní motivaci pěstounů snaha pomoci těm, kteří pomoc potřebují.⁵² V dnešní době se zdůrazňuje především individuální péče před ústavní, protože se více zaměřuje na potřeby dítěte a na naplnění jeho citového pouta k pěstounce popřípadě k adoptivní matce.⁵³

⁴⁸Srov. BRUTHANSOVÁ, Daniela. *Zdravotně sociální služby v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let věku*. Praha, 2005, s. 9.

⁴⁹Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s. 25-28.

⁵⁰Srov. SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. s. 51.

⁵¹Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*, s. 27-37.

⁵²Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*, s. 78.

⁵³Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*, s. 25-28.

4 Legislativa

Tato kapitola se zabývá základními právními normami, které v sobě definují a chrání zájmy dětí a novou úpravou pěstounské péče. Patří sem především zákon o sociálně právně ochraně dětí, zákon o rodině, zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, Úmluva o právech dítěte a Listina základních práv a svobod. Kapitulu jsem zařadila, protože je velmi důležité vymezit si normy, které chrání zájmy dítěte a vymezit si novou právní úpravu pěstounské péče, kterou se zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí na svých webových stránkách. Konkrétně pěstounskou péčí na přechodnou dobu se hojně zabývá Miloslav Macela.

4.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Podle § 1 odstavce 1 písmene a)-d) se sociálně-právní ochranou dětí rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Podle § 2 odstavce 1 a 2, písmene a)-b) se sociálně-právní ochrana poskytuje nezletilým dětem do dovršení osmnácti let, především těm, které mají trvalý pobyt na území České republiky nebo mají podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo jsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů. Podle § 5 je předním hlediskem zájem a blaho dítěte.⁵⁴ Zákon se podle § 6 podle odstavce 1 písmene a) zaměřuje na děti, „jejichž rodiče z vážných objektivních nebo subjektivních důvodů neplní nebo nemohou plnit, nebo nedostatečně plní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti.“⁵⁵

V definici sociálně právní ochrany dětí můžeme vidět, že je zde zdůrazněna i případná nefunkčnost rodiny, která končí odebráním dítěte a následně může být původní rodina nahrazena některou formou náhradní rodinné péče. Jak uvádí Novotná ústavní výchova je pro dítě jednou z posledních variant umístění dítěte.⁵⁶

⁵⁴Srov. NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 2. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-31-9, s. 17-23.

⁵⁵NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, s. 25

⁵⁶Srov. tamtéž, s. 17-25.

V oblasti pěstounské péče došlo novelou zákona platnou od 1. 1. 2013 k několika změnám, zvýšila se podpora pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změna způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny.⁵⁷

Pro pěstounskou péči je velmi důležitý proces prověřování pěstounů podle § 49 o prověřování rozhoduje krajský úřad nebo komise pro sociálně-právní ochranu dětí podle místa sídla prověřené osoby. U pověření musí být vždy uveden rozsah činností, pro které se uděluje pověření a všechna místa výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Podle § 48 odstavce 2 lze na základě prověření vykonávat tyto činnosti: podle § 47 b uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče, dohoda je v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte, přihlíží k zájmům a potřebám dítěte i pěstounů.⁵⁸ Mezi další činnosti patří poskytovat osobě pečující, s níž uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče výchovnou a poradenskou péči při výkonu pěstounské péče a sledovat výkon pěstounské péče, podle § 11 odstavce 2 zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto rodinám poradenskou pomoc. Minimální rozsah přípravy k zařazení žadatele do evidence pro zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu je 72 hodin. Podle § 48 odstavce 4 pověřené osoby musí splnit odbornou způsobilost, požaduje se absolvování 200 hodin akreditovaných vzdělávacích kurzů pro sociální pracovníky podle zákona o sociálních službách a požadavky na praxi v oblasti péče o rodinu v trvání nejméně dva roky. Podle § 47 a odstavce 2 osoba pečující a osoba v evidenci má právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě. Tato pomoc spočívá především v zajištění krátkodobé péče například v případě nemoci, se zajištěním respitní péče v rozsahu čtrnácti kalendářních dnů za rok pro dítě starší dvou let, zprostředkování odborné pomoci minimálně 1 za 6 měsíců, právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti, povinnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu dvacetčtyři hodin v rozmezí dvanácti kalendářních měsíců, povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče, v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitosti dítěte

⁵⁷Srov. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí: Odbor rodiny a ochrany práv dětí. MPSV [online]. 2013 [cit. 2014-12-11]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf>

⁵⁸Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči. Obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad nebo pověřená osoba, která uzavřela dohodu o výkonu pěstounské péče, jsou povinni sledovat naplnění této dohody. Minimálně 1 za 2 měsíce by měli být v osobním kontaktu s pečující osobou a s dětmi svěřenými do její péče a minimálně 1 za 6 měsíců o tom podá zprávu obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má pečující osoba trvalý pobyt. Podle § 47 d) je určen pečujícím osobám státní příspěvek na výkon pěstounské péče na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci, výše státního příspěvku činí 48 000 Kč za kalendářní rok.⁵⁹

4.2 Zákon o rodině

V § 31 odstavce 1 je definována rodičovská zodpovědnost jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, při zastupování nezletilého dítěte, při správě jeho jmění. Podle § 32 mají rozhodující úlohu ve výchově dětí rodiče, kteří mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem. Podle § 34 náleží rodičovská odpovědnost oběma rodičům. V § 45 a) najdeme definici pěstounské péče. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče, pokud to jeho zájem vyžaduje, a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Soud může svěřit dítě také do pěstounské péče na přechodnou dobu, důvody stanoví zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Podle § 45 b) odstavce 1 před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zda je osoba vhodná stát se pěstounem. Podle § 46 odstavce 1-4 pokud je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě a rodiče nemohou výchovu zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let, ale lze ji prodloužit před uplynutím tří let od jejího nařízení, pokud důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy nejdéle na dobu tří let. Před nařízením ústavní výchovy má soud povinnost zjistit, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí.⁶⁰

⁵⁹Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

4.3 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Tento zákon obsahuje zařízení, která jsou určena k výkonu ústavní výchovy, dále zahrnuje jejich účel a úkoly, zabývá se právy a povinnostmi dětí umístěných v zařízeních a osob odpovědných za jejich výchovu úhradou péče poskytovanou dítěti v zařízení. Patří sem také preventivně výchovná péče poskytovaná středisky výchovné péče. Mezi zařízení ústavní výchovy patří: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče.⁶¹ Mezi zvláštní zařízení patří kojenecké ústavy, které spadají pod rezort Ministerstva zdravotnictví. Upravuje je zákon č. 20/1966 Sb. o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.⁶²

4.4 Úmluva o právech dítěte

Tento mezinárodní dokument byl přijat OSN v roce 1989. Obsahuje 54 článků. Stát chrání dítě před všemi formami špatného zacházení od rodičů nebo jiných osob. V úvodním článku najdeme definici dítěte. Definuje dítě jako každou lidskou bytost, která ještě nedovršila osmnácti let a zletilosti nedosáhla dříve. Článek 3 se zaměřuje na právo na nejlepší zájem dítěte. Měly by ho zajistit státní orgány ve spolupráci s rodiči. V článku 6 najdeme, že každé dítě má právo na život, mělo by být zabezpečeno zachování života a rozvoj dítěte. V článku 7 se nachází, že každé dítě má právo na jméno, státní příslušnost a pokud to jde, mělo by znát i své biologické rodiče. V preambuli je zdůrazněn význam rodiny a v článku 9, ve kterém je zmíněno, že dítě by nemělo být odděleno od rodičů proti jejich vůli, pouze pokud je to v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, rodiče se o dítě nemohou nebo neumějí postarat nebo mu ubližují.⁶³

V Úmluvě o právech dítěte můžeme najít 3 obsahové okruhy. Prvním z nich je provision (zabezpečení a zajišťování přežití a rozvoje dítěte). Podle tohoto okruhu má dítě přístup ke všem zdrojům, metodám a službám, které jsou určeny pro blaho, zájem a prospěch dětí v oblasti tělesné, duševní a sociální. Jedná se především o úkoly v oblasti zdravotnictví, snaží se o snižování kojenecké úmrtnosti a poskytování lékařské péče pro všechny. V úmluvě se také zdůrazňuje právo na zabezpečení určité životní

⁶¹Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

⁶²Zákon č. 20/1966 Sb. o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

⁶³Srov. NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4. S. 14-28.

úrovně a všestranného rozvoje dítěte. Dalším okruhem je protection (ochrana) – dítě má právo na rodičovskou a společenskou péči a ochranu před ohrožením a násilím a zanedbáváním, před špatným zacházením. Třetím okruhem Úmluvy je participation (účast na životě společnosti) – dítě má právo vyjadřovat se k situacím, které se ho týkají, jeho názor by měl být respektován. Pokud si dítě ještě nedokáže vytvořit názor, mělo by být zastoupeno. Úmluva obsahuje pouze práva dítěte, avšak nejsou zde zmíněny jeho povinnosti a odpovědnost.⁶⁴

4.5 Listina základních práv a svobod

Je to základní dokument, který upravuje ochranu dětí a rodiny, zdůrazňuje ochranu rodičovství a rodiny, zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých ve všech možných situacích. Článek 6 obsahuje, že každý má právo na život. Lidský život má být chráněn ještě před samotným narozením.⁶⁵ Článek 10 odstavec 1 obsahuje, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. V článku 32 se nachází, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Žena v těhotenství má zaručenou zvláštní péči, děti, které se narodí v manželství i mimo něj, mají stejná práva. Péče o děti a jejich výchova patří mezi práva rodičů. Práva rodičů mohou být omezena pouze rozhodnutím soudu a jejich nezletilé děti jim mohou být odejmuty. Pokud rodiče nechtějí, nemohou nebo nejsou schopni vychovávat své děti, využívá se osvojení nebo pěstounská péče jako typické formy náhradní rodinné péče.⁶⁶

5 Vymezení pěstounské péče na přechodnou dobu

Následující kapitola se zabývá jednou z forem pěstounské péče, která se nazývá pěstounská péče na přechodnou dobu. Je v ní představeno, jaký je její účel, jaké jsou základní druhy pěstounské péče na přechodnou dobu, jaká má být osobnost pěstouna, jaká jsou práva a povinnosti pěstounů, průběh zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu, financování, zároveň jsou zde uvedena různá úskalí a pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu. Tuto kapitolu jsem zvolila, protože se pojí k mému ústřednímu tématu v práci – pěstounské péči na přechodnou dobu.

⁶⁴Srov. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*, s. 55-62.

⁶⁵Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶Srov. NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojení dětí*, s. 11-13

5.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tato forma náhradní rodinné péče je upravená novelou zákona 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů od 1. 6. 2006. V praxi se někdy označuje jako profesionální pěstounská péče.⁶⁷ Podle MPSV „*Jde o rodinnou, individuální formu péče, státem podporovanou, která by měla být nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou, relativně krátkou dobu v domácnostech pěstounů nebo v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Děti, které náhle nemohou zůstat ve své rodině, ale jejich situace neodpovídá osvojení nebo dlouhodobé pěstounské péči, mohou být tedy umístěny do přechodných pěstounských rodin.*“⁶⁸ O pěstounské péči na přechodnou dobu (dále jen PPPD) rozhoduje soud předběžným opatřením na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Každé tři měsíce prozkoumává, zda důvody pro PPPD nadále přetrvávají. Soud tuto formu náhradní rodinné péče zruší, pokud už došlo ke splnění jejího účelu nebo o to sami pěstouni požádali.⁶⁹ Pěstounská péče trvá maximálně jeden rok, výjimkou je situace, kdy do PPPD jsou svěřeni sourozenci různého věku. Pěstounská rodina průběžně spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), prochází pravidelnou supervizí a školením, mezi pěstouny na přechodnou dobu a OSPOD je uzavřena dohoda o délce péče o dítě. V tomto typu náhradní rodinné péče se klade důraz na souhlas biologických rodičů s tímto druhem pěstounské péče.⁷⁰

5.1.1 Účel a důvody pro pěstounskou péči na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu dává rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry a mohli znovu převzít dítě do biologické rodiny. Pokud se tak nestane, hledá se pro dítě jiná vhodná rodina. Soud může na návrh OSPODU svěřit dítě do PPPD na období, po které nemůže rodič ze závažných důvodů plnit povinnosti vyplývající z institutu rodičovské zodpovědnosti, například z důvodu hospitalizace, zdravotních nebo sociálních důvodů. Matka může dát souhlas s osvojením nejdříve šest týdnů

⁶⁷Srov. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 54.

⁶⁸Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu. MPSV [online]. [cit. 2014-12-21]. Dostupné na WWW: <http://www.dolnizandov.cz/e_download.php?file=data/editor/mini21cs_3.pdf&original=Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>

⁶⁹Srov. tamtéž, s. 1.

⁷⁰Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*, s. 80-82.

po narození. Pokud rodiče nechtějí dát souhlas s osvojením, musí se čekat do nabytí právní moci rozhodnutí soudu, kdy souhlas rodičů už není potřeba.⁷¹

Pro dítě je mnohem lepší, pokud se po narození dostane do pěstounské péče na přechodnou dobu, kde mu pěstouni zajišťují jeho základní potřeby a plně se mu věnují. Poskytují dítěti individuální péči na rozdíl od kojeneckých ústavů. Vytvořením tohoto institutu se také biologickým rodičům dává šance, aby si urovnali svou situaci a mohli znovu přijmout dítě do původní rodiny.⁷²

5.1.2 Druhy pěstounské péče na přechodnou dobu

Rozlišujeme 2 základní typy pěstounské péče na přechodnou dobu:

1. Raná pěstounská péče na přechodnou dobu – je nejrozšířenější, zaměřuje se na to, aby se miminko narodilo do rodiny a vyrůstalo v ní. Po propuštění z porodnice nemusí jít do ústavní péče, ale směřuje do pěstounské rodiny na přechodnou dobu. V této rodině zůstává po nezbytně nutnou dobu, kdy krajský úřad řeší formality s osvojením nebo se pracuje s biologickou rodinou. Autorka uvádí, že kojenecké ústavy sice poskytují velmi kvalitní péči na vysoké úrovni, ale střídání personálu a jeho nedostatek nemohou naradit individuální péči.⁷³
2. Akutní pěstounská péče na přechodnou dobu – dítě je zcela neočekávaně bez péče svých rodičů, například matka samoživitelka musí podstoupit operaci a nemá nikoho, kdo by se jí o dítě postaral.⁷⁴

5.1.3 Práva a povinnosti pěstounů na přechodnou dobu

Pěstouni mají právo, aby jim 1 za 6 měsíců byla poskytnuta psychologická, terapeutická nebo jiná odborná pomoc, dále mají právo na bezplatné zajištění zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče, na pomoc při rozvíjení kontaktu s původní rodinou. Mohou si požádat, aby jim byla poskytnuta pomoc se zajištěním celodenní péče o dítě v rozsahu minimálně čtrnácti kalendářních dnů v kalendářním roce, pokud je dítě starší dvou let. Mezi povinnosti pěstounů patří poskytnutí plnohodnotné péče dítěti. Musí se vzdělávat v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok.

⁷¹Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 978-80-87455-17-3, s. 10-11.

⁷²Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*, s. 80-82.

⁷³Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*, s. 19-21.

⁷⁴Srov. tamtéž, s. 21.

Rozvijí a udržují kontakt s biologickými rodiči. Pěstouni jsou kontrolováni OSPODEM na základě dohody o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.⁷⁵

Zákon o sociálně-právní ochraně se snaží tento institut podchytit, aby nedocházelo k jeho zneužívání. Pěstouni mají nejen určitá práva, ale i povinnosti, které musí plnit. Musí podstoupit důkladnou odbornou přípravu a prohlubovat si vzdělávání v oblasti péče o dítě. Pěstouni jsou také pod neustálou kontrolou OSPODU.⁷⁶ Tento institut je pouze pro velmi zkušené a vyzrálé osoby, které už mají s pěstounstvím nějakou zkušenost nebo kteří pracovali v kojeneckém ústavu a chtějí se o dítě postarat v rodinném prostředí.⁷⁷

5.2 Osobnost pěstouna

U výkonu PPPD jsou na osobnost pěstouna kladeny vyšší požadavky než u klasické pěstounské péče, zejména co se týká jejich vzdělání a specializace. Pěstouni mají být dobře informováni a vzděláni pro poskytování PPPD. Podle psychologů musí pěstouni zvládnout určitou rozštěpenost, pěstoun musí dávat dítěti najevo citovou náklonnost, ale zároveň ji poskytovat opatrně s určitým odstupem, aby se vzájemná vazba příliš neprohloubila. Pěstouni by také měli mít zkušenost s výchovou dětí, buď svých, nebo cizích. Uchazeči o PPPD spolupracují s biologickými rodiči dítěte nebo s budoucí náhradní rodinnou, protože v této formě náhradní rodinné péče je většinou snaha, aby kontakt s biologickými rodiči byl nadále udržován.⁷⁸ Úkolem pěstounů je poskytnout dětem láskyplné a stabilní prostředí po nezbytně nutnou dobu a připravit je na přechod do jejich původní nebo nové náhradní rodiny. U budoucích pěstounů se posuzuje jejich rodinná situace, zda žijí v trvalém partnerském svazku, jsou rozvedení, samoživitelé, zkoumá se i, kolik je v rodině dětí, jestli se může ještě postarat o další dítě. Dále se zjišťuje životní zabezpečení a bydlení, jaký je charakter bydlení, kvalita, vybavenost – zda bude mít dítě v nové rodině své soukromí a zázemí, jaká je socioekonomická úroveň rodiny, zaměstnání. Dále se posuzují osobní charakteristiky a zdravotní stav. Pěstouni by měli zohledňovat při péči o malé děti svůj věk, který by se měl pohybovat mezi 28-65 lety, svůj zdravotní stav, trestní bezúhonnost, zda spolupracují s dalšími odborníky. Měli by být zkušení a vyzrálí, což znamená,

⁷⁵Srov. Pěstounská péče na přechodnou dobu. [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné na WWW: <<http://www.rpp.cz/inpage/co-je-pppd/>>

⁷⁶Zákon č. 359/1999., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷Srov. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 59-63.

⁷⁸Srov. tamtéž, s. 59-63.

že jsou připraveni předat dítě dál.⁷⁹ Posuzuje se i to, jakou mají pěstouni podpůrnou síť, zda mají oporu ve své rodině a přátelích, jaká je dostupnost podpůrných a dostupných služeb. Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí se očekává, že pěstouni se budou specializovat na určitou skupinu dětí. V současné době je největší zájem o výkon tzv. rané pěstounské péče, tedy o nejmenší děti. Pro vývoj dítěte jsou důležité první dny po narození, které může dítě strávit v náhradní rodině místo v ústavním zařízení. Dítě může být svěřeno na návrh soudu rozhodnutím OSPOD osobám, které jsou vedeny ve zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu. Stejně jako u klasické pěstounské péče probíhá před umístěním do PPPD proces odborného posouzení, příprava na přijetí dítěte je rozsáhlejší.⁸⁰

5.3 Průběh zprostředkování pěstounské péče nepřechodnou dobu

Prvním krokem, který nastává, když chtějí pěstouni přijmout dítě do PPPD, je příprava. Krajský úřad vyzve pěstouny k psychologickému posouzení, posouzení zdravotního stavu posudkovým lékařem a absolvování odborné přípravy. Pěstouni musí absolvovat minimálně 72 hodin přípravy, aby mohli být zařazeni do evidence. Je to pouze povinný základ, který musí pěstouni vzhledem k velké zodpovědnosti absolvovat, poté se musí ještě dále vzdělávat. Zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu vedou krajské úřady. Do evidence se budoucí pěstouni zařazují na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Evidence se podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí §21 skládá z žadatelových osobních údajů, písemného souhlasu s tím, že krajský úřad má oprávnění zjišťovat další údaje potřebné pro zařazení do evidence osob, ze stanoviska obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zařazení žadatele do evidence, údajů o charakteristice a počtu dětí, kterým je osoba v evidenci schopna poskytovat pěstounskou péči na přechodnou dobu, odborného posouzení žadatele.⁸¹ Krajský úřad poté poskytuje údaje z evidence obecním úřadům obce s rozšířenou působností ve svém obvodu.⁸² Pokud žadatelé vyhoví požadavkům

⁷⁹Srov. Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu. MPSV [online]. [cit. 2014-12-21]. Dostupné na WWW:<http://www.dolnizandov.cz/e_download.php?file=data/editor/mini21cs_3.pdf&original=Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>

⁸⁰Srov. MACELA, Miloslav. Informace o pěstounské péči na přechodnou dobu. Praha: MPSV 2013, s. 1-5.

⁸¹Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸²Srov. Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu. MPSV [online]. [cit. 2014-12-21]. Dostupné na WWW:<http://www.dolnizandov.cz/e_download.php?file=data/editor/mini21cs_3.pdf&original=Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>

a budou zařazeni do evidence jako vhodní pěstouni na přechodnou dobu, do 30 dnů uzavřou s OSPODEM nebo neziskovou organizací dohodu o výkonu PPPD. Poté nastane období čekání. Poté, co se sociální pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností dozví o dítěti, kterému je třeba poskytnout PPPD, kontaktuje subjekty, které mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče s pěstouny vedenými v evidenci. Avšak ze závažných důvodů mohou pěstouni přijetí dítěte odmítnout.⁸³

Po převzetí dítěte je třeba, aby si pěstouni uvědomili, že se jedná o přechodnou péči a účelem je úspěšné předání do původní nebo náhradní rodiny. Poté až pominou důvody pro umístění dítěte do PPPD, OSPOD pěstouny informuje, komu bude dítě předáno. Při předávání spolupracují pěstouni s organizací, se kterou mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, která jim pomůže naplánovat proces přechodu, frekvenci schůzek s přebírající rodinou, kde se bude konat schůzka a další podrobnosti. Toto období je citlivé jak pro pěstouny, přebírající rodinu, tak především pro dítě. Je třeba dobře naslouchat potřebám dítěte. Na nějakou dobu bude nutné obě rodiny propojit. Po předání dítěte do přebírající rodiny jí pěstouni předají veškerou dokumentaci dítěte. Dítě, přebírající rodina i pěstouni se musí na stávající situaci nějakou dobu adaptovat, proto je dobré, aby dítěti pěstouni nezmizeli z očí ze dne na den, ale aby mezi sebou i nadále spolupracovali a navštěvovali se.⁸⁴

5.4 Financování pěstounské péče na přechodnou dobu

Dávky pěstounské péče byly k 1. 1. 2013 přesunuty ze zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a vloženy do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, jak už jsem uvedla v předešlých kapitolách, došlo také ke zvýšení těchto dávek. Mezi dávky PPPD patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla⁸⁵

- a) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – náleží nezaopatřenému dítěti a vyplácí se pěstounovi, nárok na tento příspěvek trvá nejdéle do 26. roku dítěte, pokud jde o nezaopatřené dítě a trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s pěstounem. Výše příspěvku se liší podle věku dítěte. Do 6 let je to 4 500 Kč,

⁸³Srov. Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu. *MPSV* [online]. [cit. 2014-12-21]. Dostupné na WWW:<http://www.dolnizandov.cz/e_download.php?file=data/editor/mini21cs_3.pdf&original=Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>

⁸⁴Srov. Pěstounská péče na přechodnou dobu. [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné na WWW:<<http://www.rpp.cz/inpage/co-je-pppd/>>

⁸⁵ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 34.

od 6 do 12 let je 5 550 Kč, od 12 do 18 let je to 6 350 Kč a od 18 do 26 let je to 6 600 Kč. Tento příspěvek se nevyplácí po dobu, po kterou je dítě v zařízení pro péči o děti nebo o mládež.⁸⁶

- b) Odměna pěstouna – nárok na tento příspěvek má osoba pečující nebo osoba v evidenci. Výše odměny je 20 000 Kč, a to i v případě, že aktuálně nepečuje o žádné dítě. Výše odměny může být i 24 000 Kč, pokud osoba v evidenci převzala do péče osobu závislou na pomoci fyzické osoby ve stupni II. III. nebo IV.⁸⁷
- c) Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – nárok na tento příspěvek má osoba, která má v pěstounské péči alespoň tři děti. Výše příspěvku je 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, v částce maximálně 100 000 Kč a součet těchto příspěvků v období deseti kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200 000 Kč. Pěstoun musí prokázat použití příspěvku do šesti měsíců od jeho poskytnutí. Pokud pěstoun do pět let ode dne, kdy mu byl příspěvek poskytnut, převedl motorové vozidlo na jinou osobu, je povinen vrátit poměrnou část příspěvku na zakoupení motorového vozidla.⁸⁸

Mezi další dávky, na které mají pěstouni na přechodnou dobu nárok, patří například peněžité pomoci v mateřství (dále jen PPM) podle § 32 odst. 1 písmo b) zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, pokud pěstoun splnil povinnou dobu účasti na nemocenském pojištění 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech před nástupem na PPM, u osob samostatně výdělečně činných 180 kalendářních dnů. PPM mu náleží v rozsahu 28 týdnů. Pokud osoba v evidenci převezme do PPPD dvě a více dětí, náleží jí PPM 37 týdnů.⁸⁹ Pěstoun může uplatnit i nárok na příplatek na dítě. Má na něj nárok nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4 násobek částky životního minima, posuzuje se příjem

⁸⁶Srov Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmenší děti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-039-6, s. 29.

⁸⁷Srov. Dávky pěstounské péče 2013. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. 1.vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013, s. 12. ISBN 978-80-7421-058-7. s. 4.

⁸⁸Srov. BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 37-38.

⁸⁹Zákon č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

za předcházející kalendářní rok. Výše přídatku činí do 6 let 500 Kč, od 6-15 let 610 Kč, od 15-26 let 700 Kč.⁹⁰

5.5 Překážky a úskalí pěstounské péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu má bohužel i některá úskalí, o kterých se nyní zmíním. Pěstounská péče na přechodnou dobu funguje již od roku 2006, ale stále se řeší nedostatek pěstounů na přechodnou dobu. Podle výzkumu, který probíhal v roce 2011 a zaměřoval se na výpovědi odborníků z řad sociálních pracovníků a na druhé straně na výpovědi respondentů, spatřují neúspěch rozšíření PPPD v neznalosti a nejistotě kolem tohoto institutu, obávají se i jeho zneužití, že by někdo tento institut mohl pojmout jako lehký zdroj přivýdělnku. Za velmi vágní považují respondenti i pojem „přechodná doba“, nedovedli si představit, jak dlouho tato doba může trvat. Podle nich by se tato přechodnost měla jasně vymežit. Principem PPPD je, že někdo je stále připravený přijmout dítě k sobě, jedná se o pohotovostní službu.⁹¹ Někteří respondenti uváděli, že již samotný název pěstounská péče na přechodnou dobu je špatně zvolený, že by se měl spíše nazývat okamžitá odborná pomoc dítěti v ohrožení života, protože je to zařízení okamžité pomoci. Co se týká věku dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu, respondenti se shodli, že by pěstouni měli být specializováni na věk dítěte, protože ne každý je schopen se postarat o malé dítě.⁹² Ředitelka kojeneckého ústavu odsuzuje střídání dítěte u více pěstounských rodin a uvádí: „*Neutrální prostředí s citlivou péčí je z hlediska psychiky dětí lepší než přecházení z rodiny do rodiny.*“⁹³

5.6 Pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu má řadu výhod, mezi které patří, že dítě může navázat pevný vztah k pečující osobě, která mu poskytuje láskyplné zázemí. Pěstouni se mu věnují a saturují mu jeho potřeby, dokáží mu nahradit jeho rodinné zázemí a poté, co si rodiče upraví své poměry, může se do rodiny opět vrátit nebo se může dostat do vhodné osvojitelské rodiny. Dítě není ohroženo deprivacními procesy, které se často objevují u pobytu v ústavním zařízení. Dítě není traumatizováno

⁹⁰Srov. JIRKOVÁ, Kateřina. Příklad na dítě. In: [online]. [cit. 2015-03-06]. Dostupné na WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite>

⁹¹Srov. KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2011, s. 22-30.

⁹²Srov. Tamtéž, s. 22-30.

⁹³Srov. NEDUCHALOVÁ, Anna. Snaha o rušení kojeneckých ústavů: předobraz budoucnosti dětských domovů? *Učitelství noviny*. 2012, roč. 115, č. 32, s. 12-13. ISSN 0139-5718.

a stigmatizováno tím, že prošlo ústavní výchovou.⁹⁴ Osoby, které PPPD vykonávají, mají nárok na odměnu i po dobu, kdy o žádné dítě nepečují, ale jsou v pohotovosti přijmout dítě. Macela uvádí, že pěstounská péče na přechodnou dobu je levnější než ústavní péče. Dvořák v časopise „Otvíráme“ porovnává výdaje na pěstounskou péči na přechodnou dobu s ústavní výchovou. Uvádí, že i v té nejnákladnější variantě je pěstounská péče o více než polovinu levnější než péče institucionální. Čím vyšší bude podpora pěstounské péče, tím nižší budou výdaje státního rozpočtu. Systém péče o ohrožené děti je v České republice 6,5 miliard ročně, z toho náklady na ústavní péči jsou 3,5 miliard, náklady na dávky pěstounské péče a další formy podpory pěstounů činí 2,4 miliard.⁹⁵

Protivník reformy Společnost sociální pediatrie uvádí, že v kojeneckých ústavech je mnoho dětí, které mají nějaký zdravotní handicap, proto je pro ně lepší být v kojeneckém ústavu, kde se o ně dokáže postarat odborný zdravotnický personál. Schvalují myšlenku postupného rušení kojeneckých ústavů, ale uvědomují si, že odborné proškolení pěstounů může trvat několik let. Macela uvádí, že se jedná zhruba o 5 % dětí, které mají nějaký vážný handicap a je podle něj potřeba spíše zavést služby do terénu, a ne dávat děti do ústavu. Předchozí vláda ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka dokonce chtěla od ledna 2014 zrušit kojenecké ústavy a posílat děti rovnou do PPPD a od roku 2016 toto omezení rozšířit na děti do sedmi let.⁹⁶ Díky novele zákona o sociálně právní ochraně dětí dochází k navyšování pěstounských rodin, které přijímají děti do PPPD. V roce 2013 bylo evidováno 113 pěstounských rodin, které převzaly 247 dětí, avšak v kojeneckém ústavu bylo v roce 2012 stále ještě umístěno 1932 dětí.⁹⁷ (viz příloha č. 2 *Srovnání pěstounské péče na přechodnou dobu a kojeneckých ústavů*).

⁹⁴Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmenší děti*, s. 39.

⁹⁵Srov. DVOŘÁK, Martin. Peníze. Jaké jsou náklady na jednotlivé typy péče?. *Otvíráme: Cesta českého dítěte do ústavu a zpět*. 2011, roč. 1, č. 1, s. 29.

⁹⁶Srov. ČÁPOVÁ, Hana. Všechny děti do rodin: trnitá cesta ke zrušení českých kojeneckých ústavů právě začala. *Respekt*. 2011, roč. 22, č. 38/39, s. 46-47. ISSN 0862-6545.

⁹⁷Srov. SULEK, Petr. Pěstounů na přechodnou dobu přibývá, v loňském roce se postarali o téměř 250 dětí. *MPSV* [online]. [cit. 2015-03-06]. Dostupné na WWW: <http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2014/01/2014_01_23_tz_pestounu_pribyva.pdf>

6 Vymezení kojeneckých ústavů

Tato kapitola se zabývá definicí kojeneckých ústavů, důvody pro umístění do kojeneckých ústavů, charakteristikou personálu, který zde pracuje. Popisuje, jaký je pobyt a režim dítěte v zařízení, jaký je dopad ústavní výchovy na vývoj dítěte a kdy je dítě propuštěno z kojeneckého ústavu. Tuto kapitolu jsem vybrala, protože se pojí k mému druhému ústřednímu tématu v práci - ke kojeneckým ústavům.

6.1 Kojenecké ústavy

Tato zařízení spadají do rezortu Ministerstva zdravotnictví a často se spojují do jednoho zařízení s dětskými domovy pro děti do tří let věku nebo s dětskými centry. Kojenecké ústavy a dětské domovy do tří let věku dítěte jsou definovány podle § 20 : „*Kojenecké ústavy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, jejichž vývoj je ohrožen nevhodným domácím prostředím, a to zpravidla do věku jednoho roku. Dětské domovy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, o něž nemá kdo pečovat nebo jimž nelze ze sociálních důvodů zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě náhradní rodinnou péči, a to ve věku od jednoho do tří let, pokud ze zdravotních nebo sociálních důvodů ji není nutné poskytovat starším dětem.*“⁹⁸ Jsou zde umístěné děti, které nemohou vyrůstat v původní rodině. Vedoucí zařízení je lékař a zdravotní sestry jsou vychovatelky, které se starají o děti. Jejich úkolem je zajišťovat dítěti základní péči, a pokud rodiče o děti nejeví zájem, sjednávají i další typ výchovné péče.⁹⁹ Součástí ústavu mohou být i zařízení pro okamžitou pomoc, je to zařízení pro děti, které se náhle ocitnou bez potřebné péče například kvůli tragické události v rodině.¹⁰⁰

6.2 Důvody přijetí do kojeneckého ústavu

O přijetí dítěte do kojeneckého ústavu a dětského domova do tří let věku dítěte rozhoduje soud o předběžném opatření nebo o nařízení ústavní výchovy nebo se do něho dostává na základě žádosti původní rodiny.¹⁰¹ Děti jsou do zařízení přijímány z různých důvodů, jedná se o zdravotní, sociální nebo kombinaci zdravotních a sociálních důvodů. Ze zdravotních důvodů jsou přijímány děti s vážnou poruchou zdraví, trpí psychickým či tělesným postižením, rodiče se o ně nemohou nebo nechtějí

⁹⁸Zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁹Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*, s. 91.

¹⁰⁰Srov. BACHÁROVÁ, Gabriela. Kojenecké ústavy nejsou domy hrůzy. *Děti a my*. 2009, roč. 39, č. 4, s. 42. ISSN 0323-1879.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 42.

postarat nebo sami mají nějakou fyzickou nebo duševní nemoc, pro kterou se nemohou postarat o své dítě. Mezi sociální důvody jsou řazeny nevyhovující podmínky k výchově dětí, nevhodné rodinné zázemí, špatné zacházení s dětmi, zanedbávání nebo týrání, rodiče dítěte zemřeli, odložili nebo opustili vlastní dítě. Mezi nejčastější důvody umístění dítěte do ústavního zařízení patří špatné bytové podmínky, kdy rodina neposkytuje dítěti řádnou výchovu, zanedbává jeho zdraví a hygienu.¹⁰² Ze statistického hlediska patří mezi nejčastější důvody umístění dítěte do zařízení zdravotní důvody, které tvoří 46 %, poté sociální důvody, tvoří 36 % a na posledním místě je kombinace zdravotně-sociálních důvodů, které jsou zastoupeny 18 %.¹⁰³

6.2 Pobyt dítěte v zařízení

Zařízení má interdisciplinární komplexní charakter, to znamená, že poskytuje dítěti zdravotní, ošetrovatelskou, rehabilitační, výchovnou, sociálně-právní péči. Vytváří podmínky pro optimální vývoj dítěte a zaměřuje se na zájmy a potřeby dítěte. Pobyt dítěte v zařízení je dočasný, než se vyřeší jeho situace. Snaží se zachovat sourozenecké vazby a rodinné prostředí. Děti jsou rozděleny do skupin s optimálním počtem čtyř dětí na jednu pečující osobu ve skupině, jedná se oddělení rodinného typu. Režim v zařízení je přizpůsobený věku dítěte, jeho vývojovému stupni a zdravotnímu stavu. Není to režim jako v nemocnici. Děti se nebudí ve stejný čas, respektují se jejich potřeby. Střídá se u nich co nejméně personálu, aby si na něj mohly zvyknout a vytvořit si pocit jistoty a bezpečí.¹⁰⁴ Od 80. let minulého století se v zařízení zohledňuje pojem psychosociální pohoda dítěte a jejich cílem je navrátit dítě do původní nebo náhradní rodiny.¹⁰⁵ Děti starší jednoho roku vyjíždějí minimálně jednou ročně na ozdravný pobyt alespoň na jeden týden. Zařízení vytváří podmínky, aby dítě mohlo být s rodiči v pravidelném osobním kontaktu. Přijetím dítěte do zařízení nezanikají rodičům práva a povinnosti k dítěti, pokud soud nestanoví jinak. Zařízení umožňuje i přijetí matky s dítětem na základě vlastní žádosti nebo žádosti OSPODU, pokud matka např. z výchovných důvodů nezvládá výchovu dítěte nebo na základě zácvičku základní péče o dítě popř. z diagnostických důvodů, když je matka závislá na návykových

Srov. BITTNER, Petr a Jana HAVIGEROVÁ a kol. *Děti z ústavů: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*, s. 29-30.

¹⁰³Srov. KOUBOVÁ, Michaela. Kojenecké ústavy jen tak nezmizí. Politici je chtějí. [online]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné na WWW:<http://www.denik.cz/z_domova/kojenecke-ustavy-jen-tak-nezmizi-politici-je-chteji-20131127.html>

¹⁰⁴Srov. BACHÁROVÁ, Gabriela. Kojenecké ústavy nejsou domy hrůzy. *Děti a my*. 2009, s. 42.

¹⁰⁵Srov. KLUSÁKOVÁ, Petra. Kojenecké ústavy nejsou zbytečné. *Zdravotnické noviny: Zdravotně sociální péče*. 2004, roč. 53, č. 6. s. VIII. ISSN: 1805-2355.

látkách.¹⁰⁶ Každé dítě má vypracovaný výchovný plán, podle kterého dochází k rozvoji schopností dítěte. Děti poznávají prostřednictvím her svět kolem sebe, rozvíjí se motorické schopnosti, řeč a sociální chování.¹⁰⁷

6.3 Charakteristika personálu

O děti se stará interdisciplinární tým, který mezi sebou vzájemně spolupracuje. Tvoří ho lékaři, psychologové, zdravotní sestry – všeobecné sestry, které mají specializaci v pediatrii, ošetřovatelky, sociální pracovníci, rehabilitační sestry nebo další terapeutický personál. Zdravotní péči zajišťují lékaři a zdravotní sestry, v rámci ní jsou prováděny pravidelné lékařské prohlídky. Pomocí vyšetřovacích metod se určuje diagnóza a prognóza dalšího vývoje dítěte. Dále je dítěti poskytnuta rehabilitační péče, kterou provádí rehabilitační sestra ve spolupráci s rodiči. V rámci psychologicko-výchovné péče se vypracovává individuálně výchovný plán dítěte, podílí se na něm vedle psychologa i ostatní personál. A v rámci sociálně právní ochrany dětí v čele se sociální pracovníci se sleduje zájem rodičů o dítě, jak často dítě navštěvují, oznamují OSPODU děti vhodné do NRP, informují OSPOD o skutečnostech, které doplňují či mění stávající situaci dítěte popřípadě jeho zdravotní stav, ve spolupráci s OSPODEM se podílejí na opatřeních, která vedou k sanaci dysfunkční rodiny, poskytují rodičům dítěte poradenskou péči.¹⁰⁸ Zdravotnický personál má potřebnou kvalifikaci pro práci v tomto zařízení, plně se dětem věnuje a poskytuje jim veškerou svou pozornost. Je to psychicky velmi vyčerpávající povolání. V zařízení jsou i děti se zdravotním postižením, které potřebují odbornou péči. Neduchalová zdůrazňuje, že až nebude kojenecké ústavy potřeba, dojde k tomu, že samy zaniknou, v roce 2013 došlo k jejich poklesu z 56 na 33.¹⁰⁹

6.4 Dopad ústavní výchovy na vývoj dítěte

V kojeneckých ústavech jsou umístěny děti s vysokou pravděpodobností, že budou umístěny do náhradní rodinné péče, kojenecký ústav je tak pro ně pouze přestupnou stanicí. PPPD by pro děti byla vhodnějším prostředím, kde by dítě od prvních počátků

¹⁰⁶Srov. BÁRTÍKOVÁ, Katarína. Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. *Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky*. 2005, č. 9, s. 20-26. ISSN: 1211-0868.

¹⁰⁷PILÁTOVÁ, Eva. *Kojenecké ústavy - ano či ne?* Praha, 2007. Atestační práce. Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, s. 9.

¹⁰⁸Srov. BÁRTÍKOVÁ, Katarína. Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. *Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky*, s. 22-23.

¹⁰⁹Srov. NEDUCHALOVÁ, Anna. Snaha o rušení kojeneckých ústavů: předobraz budoucnosti dětských domovů? *Učitelství noviny*. 2012, s. 12-13.

mohlo navázat osobní kontakt a mělo od pečující osoby individuální pozornost. K optimálnímu vývoji dítěte dochází, pokud dítě prožívá citové vazby k pečující osobě, především v raném období. Podle vědecké studie děti umístěné v ústavní výchově strádají v oblasti duševních, sociálních, citových i sensorických potřeb a v důsledku toho dochází k psychické deprivaci. Podle Matějčka je kritickým obdobím pro další vývoj věk od narození do 3 let věku dítěte, kdy dochází k rozvoji kontaktu mezi dítětem a dospělým. Pobyt dítěte v ústavním zařízení má vliv na somatický vývoj, intelektový a rozvojový, rozvoj řečových schopností, socioemoční vývoj.¹¹⁰ Z hlediska somatického vývoje dochází k opoždění tělesného vývoje, oslabení tělesného imunitního systému, děti mají nižší tělesnou hmotnost, tělesnou výšku. Somatický vývoj je ohrožen také u dětí s nízkou porodní hmotností pod 2500 gramů. Tyto děti mohou být náchylnější k následkům sociální deprivace. V pozdějším věku může mít dítě omezený kontakt s dospělým. Oslabení pocitu jistoty a bezpečí v dětství má za následek nezvládnutí běžných stresových situací, které by za normálních okolností nebyly žádný problém.¹¹¹ V raném období života je také velmi ovlivněn růst a celkový vývoj mozku dítěte. V ústavním zařízení dochází k absenci stimulace, nedostatku podnětů a sociálních kontaktů, může dojít k opoždění kognitivního vývoje. Nedostatečná emocionální a kognitivní stimulace v raném období může mít za následek omezení některých mozkových struktur. Mozková spojení jsou zodpovědná také za rozvoj řeči a slovní zásoby. Podle Matějčka dochází u dětí umístěných v ústavním zařízení k opoždění řeči, děti mají omezenou slovní zásobu, mají problémy s vyjadřováním a porozuměním. Může u nich dojít k rozvoji frustrace a poruch chování. Novorozenec nebo kojeneček potřebuje neustálou péči pečující osoby, kojenečský ústav sice nabízí lepší životní prostředí než nefungující rodina, ale neustálý kontakt s dítětem a citovou vazbu nabídnout nemůže. U dítěte, které bylo umístěno do ústavu během prvního nebo druhého roku života, se rozvíjí sociální vztahy déle, než je běžné.¹¹²

¹¹⁰Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmenší děti*, s. 13.

¹¹¹Srov. RŮŽIČKA, Michal. Evropa rušila dětskou ústavní péči před čtyřiceti lety. Na základě výzkumu Čechů!. *Otvíráme: Cesta českého dítěte do ústavu (a zpět)*. 2011, roč. 1, č. 1, s. 18.

¹¹²Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmenší děti*, s. 15-19.

6.5 Propuštění dítěte z kojeneckého ústavu

Dítě je ze zařízení propuštěno, pokud nejsou už žádné důvody k pobytu. Nejčastěji je propuštěno do péče původní rodiny, do péče jiných osob – po souhlasném prohlášení obou rodičů nebo na základě rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče. Dítě může být svěřeno do náhradní rodinné péče. Mezi nejčastější formy patří osvojení a pěstounská péče na základě rozhodnutí soudu nebo péče v jiném zařízení, například v ústavu sociální péče, dětském domově. Dítě může být ze zařízení propuštěno i dočasně, pokud to vyžaduje jeho zdravotní stav, psychický, sociální a citový vývoj. Může být propuštěno na přechodný pobyt k rodičům nebo jiným fyzickým osobám na dobu nejvýše 14 kalendářních dnů na základě souhlasu OSPODU podle trvalého bydliště dítěte a bydliště fyzických osob, u kterých bude přechodně bydlet. Dítě může být také dočasně propuštěno do příslušného lůžkového zdravotnického zařízení, pokud to vyžaduje zdravotní stav dítěte, například dětská odborná léčebna, ozdravovna.¹¹³ Koncem roku 2012 bylo v kojeneckých ústavech 1397 dětí a během roku jich bylo propuštěno 1940, 51 % bylo propuštěno do vlastní rodiny, 23 % bylo osvojeno, 12 % dětí bylo propuštěno do jiné formy náhradní rodinné péče, 6 % dětí se dostalo do dětských domovů pro děti starší tří let a 2 % dětí se dostala do ústavu sociální péče.¹¹⁴ Ze statistických údajů je vidět, že více než polovina dětí se vrátila zpět do původní rodiny.

¹¹³Srov. BÁRTÍKOVÁ, Katarína. Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. *Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky*, s. 25.

¹¹⁴Srov. KOUBOVÁ, Michaela. Kojenecké ústavy jen tak nezmizí. Politici je chtějí. [online]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné na WWW:<http://www.denik.cz/z_domova/kojenecke-ustavy-jen-tak-nezmizi-politici-je-chteji-20131127.html>

7 Diskuse

Kapitola se zabývá komparací odborné literatury nad výzkumnými otázkami, které byly stanoveny v cíli práce – Jaký typ péče je pro dítě přínosnější z hlediska základních potřeb a jaký typ péče je přínosnější pro stát z hlediska finančních nákladů a personálního zajištění?

Z vývojové psychologie, která se opírá o názory např. Langmeiera a Krejčířové, vyplývá, že během prvních let si dítě vytváří vztah k pečující osobě, protože je dlouhou dobu plně závislé na druhé osobě, která mu poskytuje pocit jistoty a bezpečí a láskyplné zázemí a saturuje mu jeho potřeby.¹¹⁵ Podle Dunovského by měla pečující osoba plně rozumět potřebám dítěte a uspokojovat je.¹¹⁶ Matějček uvádí, že je nejdůležitější, aby mělo dítě uspokojeny nejprve základní potřeby, mezi které patří pocit jistoty a bezpečí, tepla, jídla nebo spánku, a poté co má uspokojeny tyto základní potřeby, na ně mohou navázat potřeby sociální, psychické a vývojové.¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že Matějček uvádí, že pro zdárný vývoj dítěte je důležité, aby mělo uspokojeny všechny druhy potřeb postupně, jsem přesvědčená, že toto uspokojení může dát dítěti spíše matka pěstounka než pečující sestra v kojeneckém ústavu. Pokud v průběhu vývoje nedojde k uspokojení těchto potřeb, může dojít k různým poruchám např. k psychické deprivaci. Matějček zdůrazňuje, že k psychické deprivaci dochází především v ústavní výchově, protože podle Bittnera dítě potřebuje v raném věku především lásku, přijetí, sympatii a citovou podporu¹¹⁸ a tu mu podle mého názoru nemůže dát personál v kojeneckém ústavu v takové míře jako pěstoun v individuální péči, protože personál v kojeneckém ústavu se musí věnovat více dětem. Nožířová uvádí, že v kojeneckém ústavu je sice poskytována kvalitní péče na vysoké úrovni, ale střídání personálu nemůže nahradit péči individuální¹¹⁹, kterou mu může poskytnout právě pěstoun na přechodnou dobu. Avšak někteří autoři, např. Klusáková, argumentují tím, že v kojeneckém ústavu je poskytována komplexní péče, kterou zajišťuje

¹¹⁵Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, s. 69-72.

¹¹⁶Srov. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*, s. 49-53.

¹¹⁷Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*, s. 9-15.

¹¹⁸ BITTNER, Petr a Jana HAVIGEROVÁ a kol. *Děti z ústavů: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*, s. 57.

¹¹⁹ Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*, s. 27-37.

interdisciplinární odborný proškolený personál, který se o děti dokáže postarat, protože některé děti umístěné v kojeneckém ústavu mají zdravotní handicap.¹²⁰

Kojenecké ústavy jsou na mnohem lepší úrovni, než tomu bylo třeba před patnácti lety. Jedná se o zařízení rodinného typu, děti jsou rozděleny do několika skupin po čtyřech, respektují se potřeby dítěte a personál se u dětí střídá co nejméně, aby si na něj mohly děti zvyknout.¹²¹ Dítě by mělo v zařízení zůstat po nezbytně nutnou dobu a poté se vrací zpátky do rodiny nebo směřuje do jedné z forem NRP. Až nebudou kojenecké ústavy potřeba, tak zaniknou samy. Ale pokud bude dětem nutné pomáhat, budou mít kojenecké ústavy jako zdravotnická zařízení svoje místo. Již dnes můžeme vidět klesající trend kojeneckých ústavů v ČR z 56 na 33. Avšak jako možnost pro řešení krizových případů by měly existovat i nadále.¹²² Ředitelka kojeneckého ústavu v Kyjově říká: „*Neutrální prostředí ústavu s citlivou péčí je z hlediska psychiky dětí lepší než přecházení z rodiny do rodiny.*“¹²³ Nedokáže si představit, jak se profesionální pěstoun postará např. o pětidenního novorozence, který má nějaký typ postižení, pokud není lékař. Poukazuje na to, že absolvování odborné přípravy v rozsahu 72 hodin je nedostačující a že v jiných zemích probíhala samotná transformace třináct let a u nás to chce vláda stihnout za pár měsíců. Avšak je otázkou, zda se máme u pěstouna zaměřovat pouze na odborné proškolení. Myslím si, že pěstoun by měl být nejen dobře proškolený, ale měl by mít i cit pro výchovu malého dítěte a ochotu přizpůsobit svůj život výchově cizího dítěte, které má po určitou dobu na starosti.

V roce 2011 probíhal výzkum, ve kterém byli zkoumanou skupinou pěstouni a sociální pracovníci, kteří vykonávají NRP. Respondenti se obávali, že PPPD může být brána jako snadný zdroj příjmu. Podle mého názoru tuto profesi pěstouni nedělají za vidinou snadného zisku, protože starat se o malé dítě je velmi náročná a celodenní práce. Nefunguje to jako v normální práci, kdy si člověk odpracuje 8 hodin a může odejít domů. V některých případech mohou pěstouni převzít i postižené dítě a v tomto případě je péče ještě mnohem složitější. Respondenti považovali pojem přechodná doba za velmi vágní. Podle nich by se měla přechodnost jasně vymezit a měla by se spíše nazývat okamžitá odborná pomoc dítěti. V zákoně je sice dána maximální lhůta péče

¹²⁰ Srov. KLUSÁKOVÁ, Petra. Kojenecké ústavy nejsou zbytečné. *Zdravotnické noviny: Zdravotně sociální péče*. s. VIII.

¹²¹ Srov. BACHÁROVÁ, Gabriela. Kojenecké ústavy nejsou domy hrůzy. *Děti a my*. 2009, s. 42.

¹²² Srov. NEDUCHALOVÁ, Anna. Snaha o rušení kojeneckých ústavů: předobraz budoucnosti dětských domovů? *Učitelství noviny*. 2012, s. 12-13.

¹²³ NEDUCHALOVÁ, Anna. Snaha o rušení kojeneckých ústavů: předobraz budoucnosti dětských domovů? *Učitelství noviny*. 2012, s. 12.

o dítě 1 rok, ale u každého dítěte se tato doba může lišit, podle toho, jak si rodiče vyřeší svou situaci nebo za jak dlouho se podaří najít vhodnou osvojitelskou rodinu. Zastánce reformy na zrušení kojeneckých ústavů a umístění dětí do PPPD Macela uvádí, že by se měly spíše zavést služby do terénu, a ne dávat děti do ústavů. Myslím si, že je to velmi dobré řešení této situace a pěstouni by jistě uvítali, kdyby jim s péčí o děti pomohli profesionální pracovníci, kteří by za nimi domů docházeli, avšak služby by musely být velice kvalitní a měly by mít jasná pravidla. Podle studie děti umístěné v ústavním zařízení strádají v oblasti duševních, sociálních, sensorických a citových potřeb. Podle Růžičky má pobyt v ústavním prostředí negativní vliv na somatický, socioemoční, kognitivní vývoj, vývoj řečových schopností, intelekt a motoriku dítěte. Dvořák uvádí, že PPPD je levnější než péče ústavní, i v té nejnákladnější variantě je PPPD o polovinu levnější než péče ústavní. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí se snaží podporovat zvyšování počtu pěstounských rodin pomocí finanční odměny pro pěstouny, nárok na odměnu mají i v případě, že o žádné dítě nepečují a jsou v pohotovosti dítě přijmout. Pěstouni mají také nárok, aby jim byla poskytnuta odborná pomoc alespoň 1x za 6 měsíců a mohou si také požádat, aby jim byla poskytnuta pomoc se zajištěním celodenní péče o dítě. Pěstouni, kteří chtějí vykonávat pěstounství na přechodnou dobu, musí být také speciálně vyškoleni na věk dítěte, musí projít psychologickým a zdravotním posouzením a také musí absolvovat odbornou přípravu v rozsahu 72 hodin. Měli by být zkušení a vyzrálí, většinou se jedná o lidi, kteří prošli již klasickým pěstounstvím nebo pracovali v kojeneckém ústavu. Měli by umět zvládnout i určitou citovou rozštěpenost – dítě není jejich a oni ho budou muset po nějaké době předat dál. Pěstouni spolupracují s OSPODEM, který je pravidelně kontroluje na základě dohody o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Myslím, že na pěstouny jsou kladeny vysoké nároky, protože jde o poměrně novou formu NRP, pěstouni mají na starosti většinou velmi malé děti, které vyžadují nepřetržitou pozornost. Pěstounská rodina spolupracuje s biologickou rodinou dítěte, a poté co se zlepší poměry v rodině, se dítě může vrátit zpět do své rodiny nebo do vhodné osvojitelské rodiny. Přestup do předávající rodiny je pozvolný, aby si dítě mohlo zvyknout na odloučení od pěstouna, se kterým nějakou dobu žilo. Práva a zájmy dítěte chrání především 2 základní právní dokumenty, kterými jsou Úmluva o právech dítěte a Listina základních práv a svobod. V Úmluvě o právech dítěte najdeme, že dítě má právo na nejlepší zájem, tento zájem by měli chránit rodiče dítěte. Zdůrazňuje se zde i význam rodiny. Dítě by nemělo být odtrženo od své biologické rodiny, pokud to

neodporuje jeho nejlepšímu zájmu – rodiče se o dítě nemohou nebo neumějí postarat nebo mu ubližují. Listina základních práv a svobod se zaměřuje na ochranu dětí a rodiny. Péče o děti a jejich výchova patří mezi práva rodičů, avšak práva rodičů mohou být omezena a děti jim mohou být odebrány v případě, že nejsou schopni je vychovávat, nemohou nebo neumějí se o ně postarat. Náhradním řešením v této situaci bývá jedna z forem náhradní rodinné péče, kterou bývá nejčastěji osvojení nebo pěstounská péče. V případě PPPD se spolupracuje s biologickou rodinou na zlepšení její situace, a pokud to je možné a rodině se podaří napravit situaci, dítě se může vrátit zpátky do původní rodiny. Pokud k nápravě situace nedojde, tak dítě směřuje do vhodné osvojitelské rodiny.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá systémem pěstounské péče na přechodnou dobu v komparaci s kojeneckými ústavy na základě odborné literatury.

Na základě diskuse různých autorů, kteří se touto problematikou zabývají, jsem přesvědčená, že pro dítě je přínosnější z hlediska jeho základních potřeb, když se o něj stará pěstoun na přechodnou dobu. V raném věku se rozvíjí vztah mezi pečující osobou a dítětem, která mu dává pocit jistoty a bezpečí, lásku a přijetí a saturuje mu jeho potřeby. V kojeneckém ústavu je dítěti sice poskytována kvalitní péče na vysoké úrovni, ale dítě zde strádá po duševní, sociální a sensorické stránce, což může vést až k psychické deprivaci. Pečující osoba poskytuje dítěti také individuální péči, dítě má na starosti celý den, dítě se nemusí s pečující osobou dělit o pozornost s dalšími několika dětmi, a tak může dojít k navázání blízkého vztahu mezi dítětem a pečující osobou. Z hlediska finanční stránky si myslím, že pro stát je přínosnější, když finančně podporuje pěstounství na přechodnou dobu, protože náklady na ústavní péči jsou i v té nejnákladnější variantě dvojnásobné oproti PPPD a díky novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí se stát snaží motivovat k pěstounství pomocí odborné podpory pěstounských rodin nebo finanční odměny pěstouna, která pěstounovi náleží i v době, kdy o žádné dítě nepečuje. Ústavní péče je velice finančně nákladná, protože stát musí finančně hradit materiální, personální, zdravotní náklady, oproti tomu v PPPD se o dítě stará pouze jedna pěstounská rodina, která poskytuje dítěti péči v domácím prostředí. Z hlediska personálního zajištění je pro stát přínosnější, když se o dítě stará pěstoun na přechodnou dobu, protože mu nevznikají takové náklady jako u personálu v kojeneckém ústavu, kde pracuje mnohočlenný interdisciplinární tým, který zajišťuje komplexní péči dítěti. V PPPD veškeré potřeby dítěte zajišťuje pěstoun, popřípadě by měly být zajištěny služby v terénu, kdy by chodil odborný pracovník k pěstounovi domů. Pěstoun musí projít odbornou přípravou, zdravotním a psychologickým posouzením. Může se jednat o člověka, který pracoval v kojeneckém ústavu nebo prošel klasickým pěstounstvím, jedná se o člověka, který má s prací s malými dětmi již nějakou předchozí zkušenost. Musí jít o emočně vyrovnanou a vyzrálou osobnost, která se dokáže vyrovnat s tím, že po určitém čase předá dítě do původní nebo osvojitelské rodiny. Avšak nechtěla bych úplně zavrhnout péči v kojeneckém ústavu, jak už jsem uvedla v předešlých kapitolách, kojenecké ústavy se za posledních několik desítek let v mnohém změnilo k lepšímu, snaží se dítěti nahradit rodinné prostředí a poskytují mu

komplexní péči, protože v zařízení pracuje interdisciplinární tým, který tvoří lékaři, zdravotní sestry, výchovné sestry, sociální pracovníce. Snaží se dítěti poskytnout pouze dočasný pobyt, aby se dítě mohlo navrátit zpět do rodiny nebo do vhodné formy NRP. V určitém ohledu souhlasím s názorem paní Neduchalové – ředitelky kojeneckého ústavu v Kyjově, že kojenecké ústavy zaniknou, až nebudou potřeba samy, nelze je zrušit ze dne na den, protože zatím ještě v republice nemáme tolik proškolených pěstounských rodin, které by péči o děti raného věku mohly nahradit. K postupnému navyšování pěstounských rodin výrazně pomohla novela o sociálně-právní ochraně dětí, která vymezila hmotné zabezpečení pěstounů a odbornou pomoc pěstounům. Za posledních několik let došlo k výraznému poklesu kojeneckých ústavů, místo nich zabezpečují péči o děti raného věku pěstouni na přechodnou dobu, kteří jim nahrazují rodinné prostředí. V bakalářské práci se mi podařilo odpovědět na všechny otázky, které jsem si stanovila. Na základě zodpovězených otázek mi vychází tvrzení, že PPPD je lepší formou pro dítě v nouzi i pro stát z hlediska finančního a personálního zabezpečení než ústavní výchova.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

1. BUBLEOVÁ, Veduna a Lucie BENEŠOVÁ. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.
2. BUBLEOVÁ, Veduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 978-80-87455-17-3.
3. BITTNER, Petr a Jana HAVIGEROVÁ a kol. *Děti z ústavů: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2.
4. BRUTHANSOVÁ, Daniela. *Zdravotně sociální služby v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let věku*. Praha, 2005.
5. Dávky pěstounské péče 2013. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. 1.vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. ISBN 978-80-7421-058-7.
6. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
7. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
8. KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2004. ISBN 80-7178-957-7.
9. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*. 1. vyd. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.
10. KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-081.
11. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
12. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
13. MACELA, Miloslav. *Informace o pěstounské péči na přechodnou dobu*. Praha: MPSV 2013.
14. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3

15. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.
16. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-853-8.
17. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
18. MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
19. MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
20. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
21. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmenší děti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-039-6.
22. NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 2. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-31-9.
23. NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4.
24. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-8613191-7.
25. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.
26. SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.
27. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
28. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.
29. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
30. ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

- 1 JIRKOVÁ, Kateřina. Příklad na dítě. In: [online]. [cit. 2015-03-06]. Dostupné na WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite>
- 2 KOUBOVÁ, Michaela. Kojenecké ústavy jen tak nezmizí. Politici je chtějí. [online]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné na WWW:<http://www.denik.cz/z_domova/kojenecke-ustavy-jen-tak-nezmizi-politici-je-chteji-20131127.html>
- 3 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí: Odbor rodiny a ochrany práv dětí. MPSV [online]. 2013 [cit. 2014-12-11]. Dostupné na WWW:<http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf>
- 4 Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu. MPSV [online]. [cit. 2014-12-21]. Dostupné na WWW:<http://www.dolnizandov.cz/e_download.php?file=data/editor/mini21cs_3.pdf&original=Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>
- 5 Pěstounská péče na přechodnou dobu. [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné na WWW: <<http://www.rpp.cz/inpage/co-je-pppd/>>
- 6 SULEK, Petr. Pěstounů na přechodnou dobu přibývá, v loňském roce se postarali o téměř 250 dětí. MPSV [online]. [cit. 2015-03-06]. Dostupné na WWW:<http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2014/01/2014_01_23_tz_pestounu_pribyva.pdf>

Diplomové práce

- 1 PILÁTOVÁ, Eva. *Kojenecké ústavy - ano či ne?*. Praha, 2007. Atestační práce. Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví.

Časopisy

- 1 BACHÁROVÁ, Gabriela. Kojenecké ústavy nejsou domy hrůzy. *Děti a my*. 2009, roč. 39, č. 4, s. 42. ISSN 0323-1879.
- 2 BÁRTÍKOVÁ, Katarína. Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. *Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky*. 2005, č. 9, s. 20-26. ISSN: 1211-0868.

3 ČÁPOVÁ, Hana. Všechny děti do rodin: trnitá cesta ke zrušení českých kojeneckých ústavů právě začala. *Respekt*. 2011, roč. 22, č. 38/39, s. 46-47. ISSN 0862-6545.

4 DVOŘÁK, Martin. Peníze. Jaké jsou náklady na jednotlivé typy péče?. *Otvíráme: Cesta českého dítěte do ústavu a zpět*. 2011, roč. 1, č. 1.

5 KLUSÁKOVÁ, Petra. Kojenecké ústavy nejsou zbytečné. *Zdravotnické noviny: Zdravotně sociální péče*. 2004, roč. 53, č. 6. ISSN: 1805-2355.

6 NEDUCHALOVÁ, Anna. Snaha o rušení kojeneckých ústavů: předobraz budoucnosti dětských domovů? *Učitelské noviny*. 2012, roč. 115, č. 32, s. 12-13. ISSN 0139-5718.

Legislativní zdroje

- 1 Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- 2 Zákon č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- 3 Zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
- 4 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- 5 Zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- 6 Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

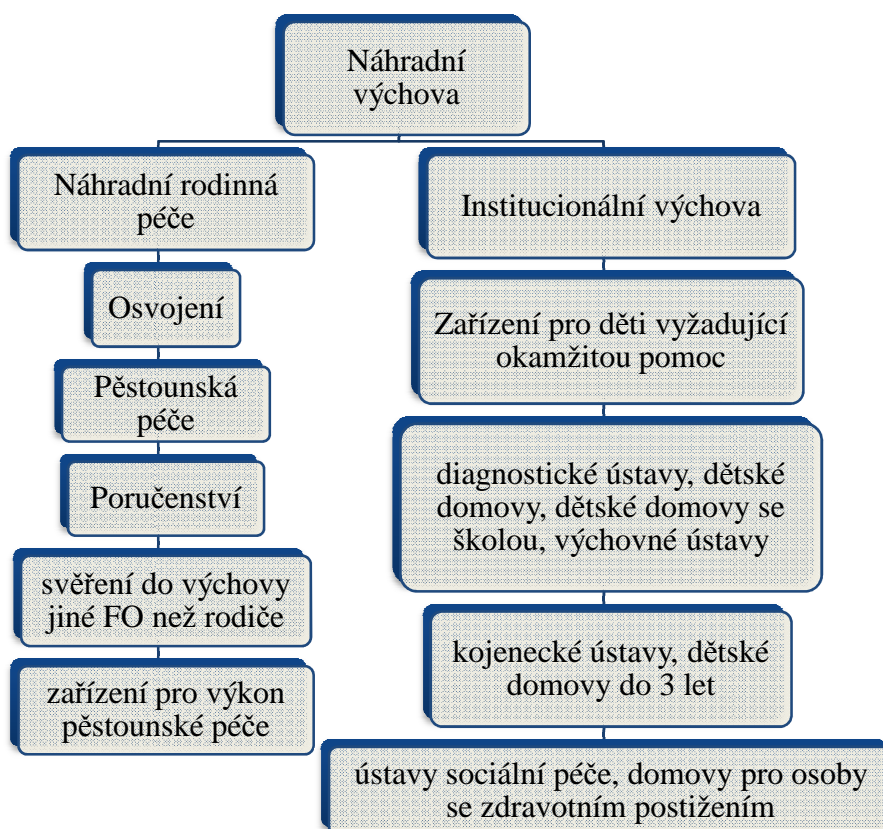
Seznam zkratk

ČR	Česká republika
NRP	náhradní rodinná péče
OSPOD	oddělení sociálně-právní ochrany dětí
PPM	peněžitá pomoc v mateřství
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu

Seznam příloh

- Příloha I. Přehled rodinných a institucionálních forem náhradní výchovy
- Příloha II. Srovnání pěstounské péče na přechodnou dobu a kojeneckých ústavů

Příloha I.

Obrázek č. 1 Přehled rodinných a institucionálních forem náhradní výchovy¹²⁴

¹²⁴ Srov. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*. s. 5.

Příloha II.

Specifika péče	Kojenecký ústav		Pěstounská péče na přechodnou dobu	
		Následek		Následek
Intenzita kontaktu dospělého s dítětem	Nedostatečná	Opoždění vývoje ve všech oblastech	Dostatečná	Podpora vývoje ve všech oblastech
Individuální péče	Nedostatečná, jen v některých případech, omezený čas na jedno dítě	Opoždění vývoje ve všech oblastech	Dostatečná	Podpora vývoje ve všech oblastech
Vztahy	Nemožnost zažít oboustranné vzájemné vztahy dítěte s dospělým	Opoždění v socioemočním vývoji	Podpora vzájemných vztahů dítěte a dospělého	Podpora socioemočního vývoje, poskytnutí pocitu bezpečí, citového zázemí
Variabilita a intenzita podnětů	Nedostatečná	Opoždění intelektového a motorického vývoje	Dostatečná	Podpora intelektového a motorického vývoje
Charakter prostředí	Ústavní	Omezená podpora vývoje na zajištění základních biologických potřeb	Rodinná struktura	Podpora socioemočního vývoje, chápání rodinné struktury, pocitu bezpečí

Obrázek č. 2 Srovnání kojeneckých ústavů a individuální péče¹²⁵

¹²⁵Srov. RŮŽIČKA, Michal. Otvíráme. Chytrá česká ulička: Cesta dětí do ústavu (a zpět.) *Otvíráme: Cesta českého dítěte do ústavu a zpět.* 2011, roč. 1, č. 1, s. 11.

Abstrakt

DVOŘÁKOVÁ, J. *Pěstounská péče na přechodnou dobu v komparaci s kojeneckými ústavami v ČR*. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Veronika Zvánovcová, Ph.D.

Klíčové pojmy: pěstounská péče na přechodnou dobu, kojenecký ústav, náhradní rodinná péče, ústavní výchova, vývoj dítěte do 3 let věku, potřeby dítěte.

Bakalářská práce se zabývá pěstounskou péčí na přechodnou dobu v komparaci s kojeneckými ústavami v ČR. Teoretická práce se zabývá vývojem dítěte do 3 let věku, vymezením základních pojmů, historií náhradní rodinné péče a ústavní výchovy, legislativou, vymezením pěstounské péče na přechodnou dobu, vymezením kojeneckých ústavů a diskusí. Cílem bakalářské práce je na základě studia odborné literatury představit systém pěstounské péče na přechodnou dobu v komparaci se systémem kojeneckých ústavů a zjistit, jaký typ péče o dítě je přínosnější pro dítě a pro stát. Pro naplnění cíle byl využit kvalitativní výzkum formou sekundární analýzy dat. Pro naplnění cíle jsem si zvolila 2 výzkumné otázky: Jaký typ péče je pro dítě přínosnější z hlediska základních potřeb, jaký typ péče je přínosnější pro stát z hlediska finančních nákladů, či personálního zajištění?

Abstract

DVOŘÁKOVÁ, J. Temporary Foster Care in Comparison with the Infant Care Centres in the Czech Republic. České Budějovice 2015. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity Work. Thesis supervisor Mgr. Veronika Zvánovcová, Ph.D.

Key words: temporary foster care, infant care center, alternative family care, institutional care, child development by age 3, child needs

The bachelor thesis deals with temporary foster care in comparison with the infant care centers in the Czech Republic. The theoretical part consists of child development by the age of 3, definitions of basic terms, the history of alternative family care and institutional care, legislative, the definition of temporary foster care and infant care centers, and discussion.

The goal of the bachelor thesis is to introduce the scheme of temporary foster care in comparison with the infant care centers in the Czech Republic based on professional literature. The next goal is to find out which type of the care is more beneficial for child and for the state. The qualitative research was used to fulfill the goal on the basis of the secondary analysis of the obtained data. I chose 2 research questions: which type of the care is beneficial for child in terms of child's basic needs and which type of the care is more beneficial for the state in terms of financial demands and staffing.